

Ny mineralstrategi for Norge

Høyres politikk for mer mineraler

10

tiltak for mer mineraler

1

En helhetlig mineralpolitikk

Høyre ønsker en helhetlig mineralpolitikk for Norge som svarer på den økte sikkerhetspolitiske, økonomiske og klimapolitiske betydningen av sikker råvaretilgang for Vesten og Norges rolle i dette.

2

Tettere internasjonalt samarbeid

Høyre forslår å intensivere det internasjonale samarbeidet for å realisere mer av norske mineralforekomster, både nordisk, med EU og transatlantisk.

3

Raskt implementere EUs initiativ om kritiske mineraler

Høyre går inn for å raskt implementere EUs Critical Raw Materials Act når den er vedtatt, noe som er i norsk og felles-europeisk interesse.

4

Mer sirkulærøkonomi

Sirkulærøkonomi er den raskeste måten å få økt tilgang på strategisk viktige mineraler. I Høyres strategi er politikk for mer og lønnsom sirkulærøkonomi for mineraler en hovedstolpe.

5

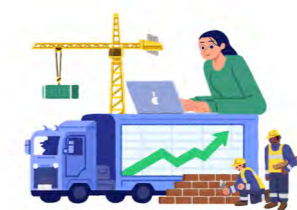
Verdens mest klima- og miljøvennlige gruver

Høyre mener Norge bør ha som ambisjon at mineralvirksomheten skal være den mest klima- og miljøvennlige i verden, og vil jobbe for at alle nye gruver i Norge kan være klimanøytrale.

6

Høye bærekraftstandarder

Høyre ønsker høyere krav for sosialt ansvarlig og bærekraftig gruvevirksomhet i Norge som bygger på internasjonale rammeverk, som for eksempel den kanadisk-utviklede standarden Towards Sustainable Mining.

7

Sjeldne jordarter og Fensfeltet

Spesielt Fensfeltet i Telemark har stort potensiale for å redusere EUs avhengighet av Kina for magnetrelaterte sjeldne jordarter som benyttes i elbiler og vindmøller. Høyre mener Fensfeltet er det mest aktuelle for å bli et europeisk strategisk prosjekt. Prosessen med å starte utvinning fra feltet bør gjøres i et hurtigspor med sikte på mulig produksjon før 2030.

8

Samordnet prosess og reelt hurtigspor

Høyre foreslår konkrete endringer av konsesjonsprosessen med parallelbehandling opp mot ulike lovverk, noe som vil korte ned tiden betydelig. I dag tar det rundt 15 år fra leting til utvinning av mineraler.

9

Kunnskapsøkning om samiske hensyn

Høyre foreslår kapasitets- og kunnskapsøkning i prosessene med reindrifta med mål om å unngå nye Fosen-saker og korte ned tiden prosessene tar. Dette har overføringsverdi til kraft- og nettutbygging.

10

Justering av virkemiddelapparatet

Virkemiddelapparatet må legges bedre til rette for helhetlige verdikjeder for mineralnæringen. Det må legges opp til raskere realisering av prosjekter, og bedre koordinering og samarbeid mellom offentlige og private aktører i Norge og Norden, særlig for tidlig fase.

Innhold

10 tiltak for mer mineraler	3
Forord	7
Innledning	8
I Mineraler – en nødvendighet for sikkerhet, klima- omstilling og økonomi	12
Betydningen av råvarer sikkerhetspolitisk	13
EU-prosesser – Handlingsplan for kritisk råvareforsyning i Europa (CRMA)	16
USA-ledet arbeidsgruppe	18
Potensialet for nordisk samarbeid	20
II Sirkulærøkonomi for mineraler	22
Miljø- og klimaregnskap for mineralvirksomheten	23
Sirkulærøkonomi - ikke utvinne mer enn vi må	24
Ombruk av avgangsmasser	26
Lønnsom urban gruvedrift	28
Materialgjenvinning av sjeldne jordarter og kritiske mineraler	29
Tilgang til fornybar kraft og grønn teknologi for klimanøytral og bærekraftig mineralvirksomhet	30
Sjødeponi	31
III Mineralutvinning kan gi verdiskaping, jobber og grønn industri i Norge	32
Mineralvirksomheten i Norge i dag – og muligheter fremover	33
Kartlegging og leting	35
Samordnet plan- og konsesjons-prosess; et reelt hurtigspor	36
Finansiering	38
Prosessering av mineraler og batteri-produksjon	40
Sjeldne jordarter	41
Samiske interesser og prosesser med reindriften	42
Kompetanse og forskning	44
Samlet tiltaksliste	46
Sluttnoter	51

“But we need to be careful not to create new dependencies. Most notably on China. We see growing Chinese efforts to control our critical infrastructure, supply chains and key industrial sectors. Chinese rare earth minerals are present everywhere. Including in our phones, our cars, and our military equipment. We cannot give authoritarian regimes any chance to exploit our vulnerabilities and undermine us.

For this, it is essential that we boost the resilience of our societies and our infrastructure. Resilience is a collective effort, and I count on you all to play your part here too.”

- Jens Stoltenberg, Natos generalsekretær i en tale til NATOs parlamentarikerforsamling 21. November 2022¹

Forord

Verden er i endring. Krigen i Ukraina understreker at vi står i en ny sikkerhetspolitisk situasjon. Det innebærer at vi må bli mer selvforsynt med kritiske råvarer, mineraler og sjeldne jordarter.

Sterke geopolitiske trender bidrar nå til det største tilbakeslaget for globalisering på tredve år. Proteksjonisme, handelsbarrierer og subsidier benyttes av stadig flere land for å fremme lokale verdikjeder på bekostning av global handel.

Strategisk autonomi blir viktigere i tiden fremover. Det gjelder i høyeste grad i Europa. EU-kommisjonen har fremmet en rekke rettsakter og politiske forslag de siste månedene, som til sammen skal bidra til å gjøre Europa mer uavhengig av land som vi ikke har sikkerhetspolitisk samarbeid med.

Arbeidet med Høyres “Ny mineralstrategi for Norge” er resultat av politikkutvikling over lengre tid. Under Solberg-regjeringen ble det i 2015 innført et hurtigspor i Direktoratet for mineralforvaltning for raskere behandling av gruvesøknader. Mineralloven ble evaluert, noe som ledet til Prop. 124L (2020-2021) ‘Endringer i mineralloven’. Hensikten var å legge til rette for økt verdiskaping og bærekraftig vekst i næringen. De foreslåtte endringene gikk på forbedringer og forenklinger for næringen, Direktoratet for mineralforvaltning og andre offentlige instanser som forholder seg til regelverket.

Høyre i regjering nedsatte også et utvalg som skulle utarbeide forslag til en ny og mer samordnende minerallov. En NOU fra utvalget ble lagt frem for dagens regjering sommeren 2022 og et forslag til ny minerallov forventes fremlagt for Stortinget i løpet av inneværende stortingsperiode. Under Solberg-regjeringen ble det gitt tillatelser til to nye

gruver i Finnmark og en ny gruve i Vestland fylke.

Høyre har fortsatt arbeidet med politikkutvikling for mineralnæringen også etter vi trådte ut av regjeringskontorene. Den sikkerhetspolitiske betydningen av å sikre verdikjeder for mineraler til grønn omstilling og digitalisering har vært en sentral årsak til å oppdatere Høyres politikk på området, i takt med tilsvarende prosesser som går i EU.

Norge har potensial til å spille en betydelig rolle i den europeiske mineralindustrien, og dermed være med å legge grunnlaget for større sikkerhetspolitisk uavhengighet, grønn omstilling og nye lønnsomme arbeidsplasser.

Gjennom dette arbeidet har det blitt tydelig at det er behov for oppdatering av politikk på en rekke områder for mineralvirksomhet, herunder

- Mer og bedre kartlegging av mineralforekomster i Norge
- Raskere konsesjonsprosesser
- Bedre prosesser i arealsaker
- Strenge krav til miljø og bærekraft, herunder ombruk av masser
- Mer og bedre samarbeid med nordiske, europeiske og transatlantiske aktører om utvikling av mineralnæringen
- Bedre samspill mellom offentlige og private aktører om utvikling av helhetlige verdikjeder i mineralnæringen.

Denne strategien er et innspill til å svare på disse utfordringene.

Innledning

Hovedfokuset i denne rapporten er på strategisk viktige mineraler og sjeldne jordarter, som identifisert av EU, altså primært fra malmforekomster og industrimineraler.

Denne mineralstrategien fokuserer utelukkende på mineraler på land, ikke havbunnsmineraler.

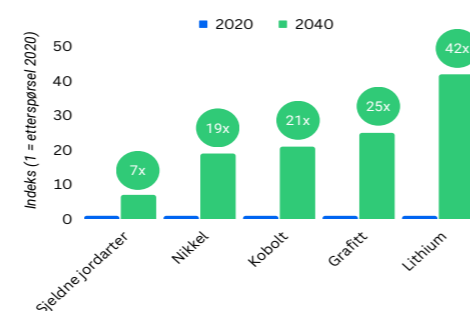
Det internasjonale bildet

Mineraler og sjeldne jordarter har de siste årene blitt satt høyere på den politiske dagsorden internasjonalt og i Norge. De to mest gjennomgående trendene i moderne samfunn i dag er grønn omstilling og digitalisering. Begge deler forutsetter langt større kvantum av mineraler og flere typer grunnstoffer og sammensetninger.

Omstillingen fra et fossilt til et fornybart energisystem er svært mineralintensivt. Bare siden 2010 har behovet for mineraler for hver nye enhet kraft som produseres økt med 50%. Størsteparten av omstillingen ligger likevel foran oss. En elbil krever syv ganger mer mineraler enn en tradisjonell bil. En vindmølle på land krever ni ganger mer mineraler enn et gasskraftverk.

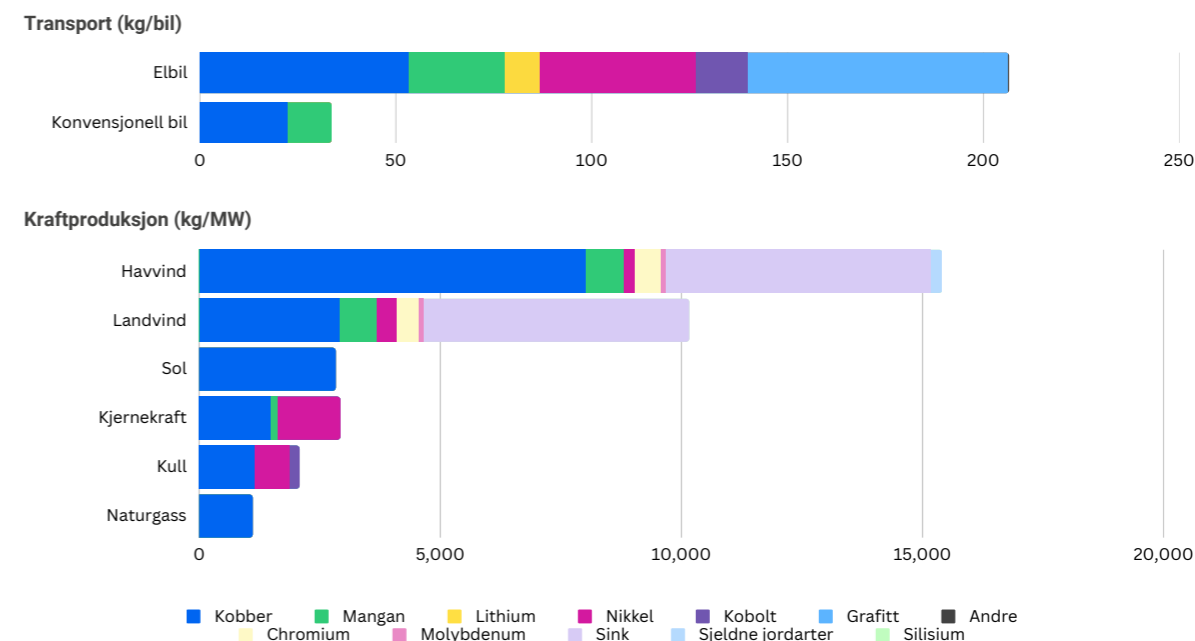
Moderne teknologi som vi omgir oss med til daglig, som telefoner og PCer, krever alle en rekke sjeldne jordarter for å produseres. Moderne forsvarsindustri er avhengig av mange av de samme råmaterialene. Det internasjonale energibyrået (IEA) forventer² 20-25 ganger høyere etterspørsel for enkelte mineraler frem mot 2040, blant annet grafitt, kobber og nikkel. For sjeldne jordarter syvdobles antagelig etterspørselen.

Etterspørselen etter mineraler vil øke kraftig frem mot 2040

Kilde: IEA, The Role of Critical Minerals in Clean Energy Transitions

Økt omfang av fornybare teknologier innebærer en signifikant økning i etterspørsel etter mineraler

Kilde: IEA, The Role of Critical Minerals in Clean Energy Transitions

I dag kontrollerer Kina store deler av dagens verdikjeder for utvinning og prosessering av mineraler. Ifølge European Raw Materials Alliance eksporteres 16 000 tonn sjeldne jordarter fra Kina til Europa hvert år. Det er 98 prosent av EU-markedet.

Russlands brutale og folkerettsstridige angrep på Ukraina 24. februar 2022 ble en vekker for forsyningsikkerhet. Krigen har vist at det har en stor kostnad for samfunnet å være for avhengig av energiforsyninger fra autoritære og ikke-allierte land. Den samme sårbarheten gjelder verdikjeder for mineraler og sjeldne jordarter som er avgjørende for et lands økonomi, industri og at samfunnet skal gå rundt.³

Mineraler i Norge

Norge er, i likhet med de andre landene på den skandinaviske halvøy, et mineralrikt land. Norge har en tradisjon for bergverksindustri helt tilbake til 1500-tallet. Gruvene på Kongsberg og Røros har historisk hatt betydning for industrialiseringen av Norge. I dag sysselsetter norsk mineralnæring omkring 4500 ansatte og omsetter for 13 mrd. kroner. Mineraler fra inn- og utland er også en avgjørende innsatsfaktor for prosessindustrien som samlet utgjør Norges tredje største fastlandseksport etter petroleumsnæringen og sjømatnæringen.

Norge alene har lite direkte import av råvarer fra Kina. Ifølge SSBs statistikk for utenrikshandel med varer⁴, er det kun seks varettyper innenfor kategorien mineralske produkter hvor Kina hadde over 30 pst. importandel

til Norge i 2022. På den annen side importerer vi mye mineraler indirekte fra Kina gjennom varene og produktene vi kjøper, og norsk prosessindustri importerer kritiske mineraler fra andre land utenfor Europa. Et viktig hensyn er hvordan Norge kan bidra som en partner internasjonalt og opprettholde åpne og gode handelsforbindelser med våre allierte og samtidig sikre egen industri og behov. Her er EØS-avtalen avgjørende, da om lag 75% av importen kommer fra Europa⁵.

Norsk prosessindustri er helt avhengig av forutsigbar og økt råvaretilgang. Leverandørindustrien vil også trenge store mengder mineraler indirekte for bygging av flytende havvindmøller i Norge og internasjonalt. Norsk romindustri, IT-næring og forsvarsindustri er andre næringer som vil kreve tilgang på spesifikke råmaterialer som det er knapphet på.

En stor andel av mineralvirksomheten i Norge i dag består av grus og pukk i forbindelse med blant annet veibygging, som det ikke er knapphet på. Norge sitter samtidig på verdifulle og strategisk viktige forekomster av blant annet grafitt, sjeldne jordartsmetaller, fosfat, scandium, kobolt, vanadium, titan, magnesium, silisium, platina-gruppe- metaller (bl.a. palladium og platina), molybden og wolfram, spredt over store deler av landarealet fra Finnmark i nord til Agder i sør.

I tillegg til mineralindustrien som allerede er etablert, er potensialet stort for å etablere nye verdikjeder fra råvarer som vil sikre langsiktig eksportindustri og distriktsarbeidsplasser i en tid hvor olje- og

gassvirksomheten gradvis vil bære en mindre del av Norges inntekter. I en rapport fra Nordic Innovation⁶ slås det fast at Norge har en variert geologi med stort potensiale for mer mineralvirksomhet. Norge er den viktigste produsenten av mineraler i kategoriene grafitt og titan innen EU35. Norge har det største potensialet for grafitt med over 25 identifiserte forekomster, og stort potensial for mer titan i Sør-Norge. Norge har en betydelig industri for prosessering av delvis importerte mineraler som gir produkter som silikonbaserte metaller, nikkel og kobolt. Tilgangen på rikelig med ren energi er et viktig konkurransefortrinn for prosessering av mineraler i Norge.

Under Solberg-regjeringen opprettet næringsminister Torbjørn Røe Isaksen et utvalg for å foreslå en ny minerallov med sikte på "høyest mulig verdiskaping".

Utvalget leverte en NOU (2022:8) om ny minerallov, og etter planen skal en ny lov vedtas inneværende stortingsperiode. Det ble også foreslått reformer for raskere konsesjonsbehandling i forrige stortingsperiode, og Høyre gikk til valg i 2021 på å opprette hurtigspor for industriutvikling, herunder for ny mineralvirksomhet. Selv om det er lenge siden en ny gruve ble åpnet i Norge, har det de seneste årene blitt gitt utslipps- og driftstillatelser til nye gruveprosjekter i Syd-Varanger og Nussir i Finnmark, og Engebø på Vestlandet.

Krigen i Ukraina medfører en ny sikkerhetspolitisk situasjon, der Norges mineralrikdom kan spille en viktigere strategisk rolle for oss selv og våre allierte i Europa og Nord-Amerika. EU lanserte i september 2022 arbeidet med Handlingsplan for kritisk råvareforsyning i Europa, og har identifisert 30 ulike "kritiske råvarer" og 18 "strategisk viktige" mineraler som alle er av stor viktighet for europeisk økonomi, industri og samfunn. Flere av disse utvinnes eller prosesseres allerede i Norge, eller har stort potensial for.

I tillegg til den økte strategiske betydningen av mineraler, foregår det en rask utvikling av økte standarder for miljøhensyn og gjenvinning. Miljø- og naturhensyn gjør at resirkulering og sirkulærøkonomi blir stadig viktigere for mineralvirksomheter. Et bedre fungerende marked for gjenvinning av kritiske mineraler og sjeldne jordarter innebærer at behovet for uttak av jomfruelige masser reduseres.

Reindriften og øvrige samiske interesser berører store deler av landområdene i Norge. Fosen-saken viser at det er behov for bedre prosesser om arealkonflikter. Dette vil være viktig for fremdriften i konsesjonssøknader i Nord-Norge og deler av Trøndelag, hvor vi vet at det finnes store mineralforekomster. Fokuset på sjeldne jordarter er relativt nytt, og det er her Europa er mest sårbare for avhengighet av Kina. Det finnes store ressurser av sjeldne jordarter både på norsk side av Nordkalotten og på Fensfeltet i Telemark.

Støre-regjeringen arbeider for industrielle partnerskap med EU og enkeltland i Europa, og mineraler nevnes i intensjonsavtaler eller utkast til disse. Et hurtigspor for mineraler ble omtalt av regjeringen i en pressemelding datert desember 2022, uten at det i substans synes å innebære ny politikk som vil bidra vesentlig til å få ned tiden på konsesjonsprosesser. Det er forventet at regjeringen legger frem en mineralstrategi våren 2023.

For Høyre er det viktig at Norge gjennomgår og oppdaterer mineralpolitikken i lys av det vesentlig økte behovet for mineraler og sjeldne jordarter i Europa og internasjonalt. Mineralpolitikken er strategisk viktig for norsk industri og våre allierte i kjølvannet av Ukraina-krigen. Skal Norge kunne ta en ledende posisjon innen lønnsom utvinning av mineraler i Europa, må det gis tydelige politiske signaler og rammevilkår.

Noen avgrensninger

Havbunnsmineraler er et nytt og utforsket område for Norge. Høyre ser stort potensial for en havbunnsmineralnæring og satte derfor i gang en åpningsprosess for havbunnsmineraler på norsk sokkel da vi satt i regjering. Samtidig avdekket høringen om havbunnsmineraler at det er behov for mer kunnskap om blant annet miljøkonsekvenser og mineralforekomstenes drivverdighet. Denne rapporten avgrensner seg til å omhandle mineraler på land, siden både lovverk og konstitusjonelt ansvar

er annerledes for mineraler på land sammenlignet med på havbunnen, og regjeringen ennå ikke har lagt frem stortingsmelding om havbunnsmineraler.

Mineraler omfatter også naturstein, pukk og grus for anleggsbransjen. Flere av punktene for politikkutvikling vil være relevante for denne typen mineralvirksomhet, men hovedfokuset i denne strategien vil være på de mineralene og sjeldne jordartene som EU definerer som kritiske eller strategisk viktige.

Betydningen av råvarer sikkerhetspolitisk

Tilgang til råvarer og energi har gjennom historien vært nært knyttet til industriutvikling, økonomisk vekst og et robust forsvar og forsvarsindustri. I vår egen historie var slaget om Narvik i 1940 det største militære slaget på norsk jord, med deltagelse fra flere europeiske stormakter, og handlet om å få kontroll over de store kvantaene av malm fra Sverige som ble skipet ut fra havnen i Narvik. Grunnlaget for dagens EU var etterkrigstidens kull- og stålunion mellom Tyskland og Frankrike som inviterte til bredere europeisk økonomisk samarbeid hvor strategiske råvarer ble en felles ressurs.

De siste tiårene har verden opplevd en sterk økonomisk vekst bygget på arbeidsdeling og globale verdikjeder for produksjon av varer og tjenester. Verdikjeder for både mineraler og energi har utviklet seg på tvers av kontinenter og allianser, og har tilpasset seg etterspørselen etter rimeligere og mer spesialiserte produksjonsprosesser.

Frihandel og frie markeder har gått hånd i hånd med en historisk høy global vekst og reduksjon i fattigdom. Samtidig har utvinning og prosessering av råmaterialer konsentrert seg på færre land. Delvis har det i land som eksempelvis Kina og Den demokratiske republikken Kongo ikke blitt tatt like mye hensyn til motstand lokalt eller fra miljøorganisasjoner mot gruvevirksomhet. Og med lavere standarder for arbeidsrettigheter, miljøstandarder og bruk av fornybar energi i prosessene har det vært mulig å fremstille produkter med lavere kostnader.

Kina har hatt en bevisst strategi om å støtte opp om egne verdikjeder for råmaterialer, og har blant annet praktisert en dumping-politikk i eksportmarkedene⁷. Dette har blant annet vært tilfelle for fremstilling og salg av magnesium som benyttes i bil- og tog-industrien, og for en rekke

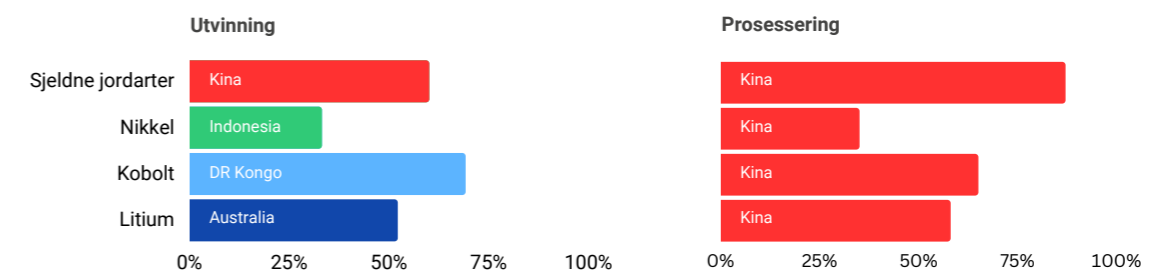
elektronikkprodukter. Mens Europa før 1990-tallet hadde en betydelig industri knyttet til magnesium, står Kina i dag for 88% av verdens produksjon av magnesium og EU er avhengig av Kina for 95% av importen av magnesium.

Et annet eksempel er Kinas store produksjon av batterier. Her kontrollerer Kina omtrent 75% av verdikjedene for mineraler som inngår i batteriproduksjon. Europeisk bilindustri har fryktet at Kina etter hvert kunne overta store deler av elbil-markedet ved å nekte å selge europeiske bilprodusenter bilbatterier⁸. Behovet for europeisk-produserte batterier er en av årsakene til at flere batterifabrikker nå etableres i Europa.

Opparbeidelse av strategiske varelagre, og substitusjon, bør være en viktig del av beredskapen ved knapphet på et råmateriale. I slike situasjoner vil prisen øke, og bedriftene vil prøve å finne andre materialer å substituere råmaterialet det er knapphet av. Et nylig eksempel på dette er hvordan Europa har substituert seg bort fra russisk gass ved bruk av LNG. På den andre siden er det grønne skiftet et fundamentalt skifte fra fossil til fornybar energi, og vi må fortsette å investere i fornybar energi generelt for å klare omstillingen. Allikevel kan ulike fornybare teknologier og løsninger til en viss grad subsidieres for hverandre, for eksempel en batteritype med en annen, og dersom en batteritype blir for vanskelig å få tak i mineraler til og dermed for dyr, kan det være en annen batteritype som blir mer aktuell.

Dagens energikrise viser sårbarheten for et samfunn ved å være for avhengig av helt grunnleggende innsatsfaktorer i økonomien fra land som man ikke er alliert med. Russlands energikrig mot europeiske land som støtter Ukraina i dets forsvarskamp, har vist behovet for at Europa må gjøre seg mindre avhengig av import av mineraler og sjeldne jordarter. Det å sikre

Enkelte land dominerer både på utvinning og prosessering av mineraler

Kilde: IEA, The Role of Critical Minerals in Clean Energy Transitions

I

Mineraler – en
nødvendighet for
sikkerhet, klima-
omstilling og økonomi

en større grad av selvforsyning omtales i EU som å øke den strategiske autonomien. Det handler grunnleggende sett om å bli mindre avhengig av autoritære regimer, av sikkerhetspolitiske grunner, og sammenfaller med ønsket om en mer robust økonomi og økt evne til å gjennomføre det grønne skiftet og digitalisering.

Da EU i september 2022 annonserte at de vil utforme en Handlingsplan for kritisk råvareforsyning i Europa, var referansen til erfaringene med Russland og olje og gass helt eksplisitte i EU-kommisjonær Thierry Bretons uttalelser:

"Lithium and rare earths will soon be more important than oil and gas. Our demand for rare earths alone will increase fivefold by 2030. [...] We must avoid becoming dependent again, as we did with oil and gas. [...] We will identify strategic projects all along the supply chain, from extraction to refining, from processing to recycling. And we will build up strategic reserves where supply is at risk. This is why today I am announcing a European Critical Raw Materials Act."⁹

For å oppnå økt strategisk autonomi i Europa vil det være viktig å satse mer på resirkulering, mer samarbeid om mineralutvinning i europeiske land, USA, Canada og Australia, og bruk av handelspolitiske virkemidler som beskytter det europeiske markedet mot urettferdig praksis fra andre land.

I praksis vil det innebære en sterkere regionalisering av verdikjeder som mineraler inngår i. En rapport fra McKinsey¹⁰ om dette temaet viser til at eksempelvis solcellepaneler vil bli marginalt dyrere for forbrukerne som følge av økt selvforsyning i stedet for å kjøpe de rimeligst tilgjengelige innsatsfaktorene. Samtidig er det store miljø- og klimamessige fordeler ved utvinning og prosessering nært sluttmarkedet, samtidig som det gir lokal verdiskaping. De sikkerhetspolitiske realitetene veier imidlertid tyngre enn bare å jakte den markedsmessige effektivitetsbesparelsen vi har med dagens verdikjeder.

Høyre vil

- Gjennomføre en nasjonal sårbarhetsanalyse som identifiserer en liste over mineraler og sjeldne jordarter som er strategisk viktige og kritiske for norsk industri, økonomi, sikkerhet og samfunnsniv, og muligheter for substitusjon og behov for strategiske varelagre.

EU-prosesser – Handlingsplan for kritisk råvareforsyning i Europa (CRMA)

EU-landene er relativt samstemte om behovet for et taktskifte i politikken for mineraler av sikkerhetspolitiske beveggrunner, og for å kunne lykkes med det grønne skiftet og digitalisering. EU-kommisjonen la 16. mars 2023 frem et forslag til handlingsplan for kritisk råvareforsyning (Faktaboks 2). Den nye lovgivningen har fire hovedpilarer:

- identifisere sårbarheter og muligheter for mer materialgjenvinning
- bedre koordinere mellom ulike byråer i EU og EU-landene på dette feltet
- mer robuste verdikjeder gjennom investeringer og andre initiativ
- bruke handelspolitikk og standardiseringsverktøy for å oppnå like vilkår med resten av verden når det kommer til handel og verdikjeder for mineraler. Her vil blant annet karbonavgiften være sentral for å unngå karbonlekkasje for europeisk industri.

I lovutkastet til CRM identifiseres 18 "strategisk viktige" mineraler. Til forskjell fra de 30 "kritiske" har man blant annet tatt inn kobber, og man har strengere kriterier til at dette er mineraler som Europa ikke klarer seg uten i den grønne omstillingen. Lovutkastet setter mål om minst 10 prosent sjeldne jordarter utvunnet fra europeiske gruver innen 2030, mens raffinering av sjeldne jordarter i Europa skal økes til 40 prosent innen 2030. Målet for resirkulering settes til 15 prosent og det skal maksimalt importeres 65 prosent fra enkelt-land. EU vil etablere "strategiske prosjekter" både innenfor og utenfor EU for å øke tilgangen på strategiske mineraler, og det søkes særlig samarbeid med Canada og USA om en "Critical Materials Club". Andre land det søkes samarbeid med er Den demokratiske republikken Kongo, Australia og Chile.

For Norges del er det et stort behov for å fornye mineralpolitikken. Norge mangler en parallell til

EU-lovgivningen som er under utforming. Utkastet til ny minerallov tar ikke innover seg erfaringene de siste årene med hensyn til sikkerhetspolitikk og energiomstilling. En regjeringsstrategi vil være en god start som viser retning og kan følges opp med andre virkemidler som må forankres i Stortinget.

Andre utfordringer er at Norge mangler en tilsvarende liste som EU har over de mest kritiske mineralene og sjeldne jordartene ut ifra norske hensyn. Selv om det anslås at EUs Handlingsplan for kritisk råvareforsyning i Europa vil være EØS-relevant¹¹, vil det eventuelt ta tid før disse listene er gjeldene for Norge. I tillegg er norsk prosessindustri sårbar for visse råstoffer på en annen måte enn øvrig europeisk økonomi. I samspillet med EU er det også en utfordring at EU ikke hensyntar norske geologidata i sine analyser. Dette er en utfordring når det skal identifiseres "Viktige prosjekter av felles europeisk interesser"-prosjekter (Faktaboks 1) relatert til mineraler i EU, en ordning som Norge heller ikke er med i på mineral-siden. Ordningen kan potensielt utløse store investeringer i norske mineralprosjekter, om vi hadde vært med.

Faktaboks 1 Viktige prosjekter av felles europeisk interesser – IPCEI

EU har utformet en statsstøtteordning for å gjøre det mulig å realisere store, strategisk viktige og innovative prosjekter som ellers ikke ville blitt realisert. Denne ordningen kalles International Projects of Common Interest (IPCEI). Statsstøtte er i utgangspunktet forbudt i EU og Det europeiske økonomiske samarbeidsområdet (EØS), men IPCEI prosjekter kan få unntak fra dette.

IPCEI dekker prosjekter på tvers av mange sektorer. Mest relevant for Norge er initiativene innen batterier og hydrogen, men det finnes også for eksempel prosjekter innen databrikker og halvledere.

Faktaboks 2 Handlingsplan for kritisk råvareforsyning i Europa (CRM)

EU-kommisjonen la den 16. Mars 2023 frem et forslag til en ny forordning om kritiske råvarer (Critical Raw Materials Act, forkortet CRM). Forordningen har som formål å gjøre Europa mer selvforsynt med råvarer, spesielt de som er nødvendige for å nå politiske mål innen klima, miljø, forsvar, helse, eller liknende. I tillegg skal reglene bidra til at utvinning og prosessering skjer på en mest mulig bærekraftig måte.

Forordningen har flere elementer, for eksempel defineres det to lister med viktige råvarer; en liste over strategisk viktige råvarer som for eksempel brukes i fornybar energi eller forsvarsteknologi, og en liste over kritiske råvarer som har tilstrekkelig økonomisk betydning eller er utsatt for betydelig forsyningsrisiko eller begge.

Et annet viktig element er måltall som er satt for kritiske råmaterialer:

- Minst 10 % av EUs årlige forbruk av strategiske råmaterialer skal utvinnes i EU.
- Minst 15% av EUs årlige forbruk av hvert strategiske råmateriale skal komme fra materialgjenvinning.
- Minst 40 % av blokkens årlige forbruk av hvert strategisk råmateriale bør prosesseres og foredles innenfor EU.
- Maksimalt 65% av hvert strategiske råmateriale skal kunne bli importert av et enkelt-land utenfor EU, slik at EU ikke er avhengig av kun et land for strategiske råmaterialer.

Forordningen pålegger medlemsland å monitorere og rapportere sin beholdning av strategisk viktige råmaterialer, og koordinere landene seg imellom slik at man kan mitigerer eventuelle verdikjedeproblemer og forhindre forsyningsrisiko. Større selskaper skal også – hvert andre år – gjennomføre en risikovurdering av sine verdikjeder for å kartlegge eventuell avhengighet av tredjeland, og rapportere om situasjonen til eget styre.

Forordningen inneholder også regler og rammeverk for å styrke bærekraft og sirkulærøkonomi. Det innføres krav om at selskaper som utvinner mineraler skal utarbeide vurderinger av (teknisk/økonomisk) potensiale for å gjenvinne kritiske råmaterialer fra avgangsmasser. Spesifikt permanentmagneter vil få minstekrav til gjenvinning og innhold av resirkulerte sjeldne jordarter. Medlemslandene skal øke innsamlingen av avfall som inneholder kritiske råmaterialer og styrke resirkuleringen av disse, samt vurdere krav og øke bruken av avfallsråvarer i nye produkter.

Høyre vil

- Basert på en sårbarhetsanalysen og EUs liste over kritiske og strategiske råmaterialer, utføre en mulighetsstudie for kommersialisering av verdikjeder, arbeidsplasser, teknologiutvikling og eksportinntekter basert på norske mineralforekomster
- Ta initiativ til en felles-nordisk analyse av geologiske data i Nord-Europa og synliggjøre potensialet for Norden til å bidra til økt europeisk autonomi og redusert avhengighet av land som vi ikke har sikkerhetspolitisk samarbeid med.
- Ta initiativ til en avtale med EU-kommisjonen om at norske mineraldata hensyntas i EUs mineraloversikter.
- Vurdere å søke medlemskap i EUs IPCEI-ordninger for mineraler.
- Samarbeide med EU gjennom vår tilknytning i EØS-avtalen til utforming av handelspolitiske virkemidler for å beskytte det europeiske markedet mot dumping-tiltak fra andre land og utvikle europeisk produktstandardisering.
- Raskt implementere EUs Handlingsplan for kritisk råvareforsyning i Europa (CRMA) når den er vedtatt i EU og blir vurdert EØS relevant.

USA-ledet arbeidsgruppe

Det amerikanske utenriksdepartementet har opprettet The Minerals Security Partnership hvor både EU, Norge, Australia, Canada og en rekke andre land deltar. Dette understreker betydningen som USA, vår viktigste allierte, legger på sikre verdikjeder blant allierte land. For Norges del bør det være en god anledning til å delta aktivt i dette samarbeidet, og utforske mulighetene for bilateralt samarbeid som et NATO-land som er rikt på mineraler og sjeldne jordarter.

I NATO har retorikken om sikre verdikjeder blitt mer eksplisitt de siste årene, og sårbarheter overfor Kina omtales som en strategisk utfordring for alliansen og dets medlemsland. I FN er fokuset sterkere på de miljømessige konsekvensene av gruvedrift, sosiale forhold og et press for et moratorium mot utvinning av havbunnsmineraler. Samtidig ses tilgangen

på mineraler som en stadig viktigere faktor for å oppnå bærekraftsmål 7 om ren energi til alle.

For å bidra til økt bærekraftig produksjon av mineraler i verden er det også en mulighet for Norge å rette noe av midlene til Norfund til denne typen investeringer. Norfund er statens investeringsfond for næringsvirksomhet i utviklingsland, og har som mandat å medvirke til utvikling av bærekraftig næringsvirksomhet i disse landene. Ved slutten av 2021 hadde Norfund investeringer på totalt 27 milliarder kroner i 170 ulike prosjekter¹². Om noen av de fremtidige Norfund-investeringene også går til mineralvirksomhet, vil det kunne bidra til bærekraftig næringsvirksomhet med strenge standarder og gi økt globalt mineraltilbud fra en større gruppe av land som står Europa nærmere enn alternativene.

Høyre vil

- Aktivt dele data og analyser over norske mineralforekomster og sjeldne jordarter, inkludert potensialet for havbunnsmineraler, i den amerikansk-ledete arbeidsgruppen The Minerals Security Partnership og den EU-ledete Critical Minerals Club.
- Vurdere endringer i Norfunds mandat for å tillate investeringer i gruveprosjekter i utviklingsland, innenfor strenge bærekraftskriterier.

Potensialet for nordisk samarbeid

Det baltiske skjold er betegnelsen på grunnfjellsområdet som strekker seg fra Kolahalvøya gjennom Finland og Sverige til Norge. Det innebærer at geologien og mineralforekomstene i deler av Russland, Sverige, Finland og Norge har noen fellesnevne. Av disse landene har Norge den minst utviklede mineralvirksomheten siden det ble satset mindre på denne på norsk side da petroleumsnæringen vokste frem.

Det norske landområdet er i tillegg mindre utforsket for mineralforekomster. Likevel vet vi at Fensfeltet i Telemark har blant Europas største forekomster av sjeldne jordarter, det er forekomster av fosfor, titan og vanadium i Rogaland, og kobber, malm og granitt i Nord-Norge, for å nevne noen eksempler.

Nordisk industrielt samarbeid innen bergindustrien finnes allerede. LKAB, som den store aktøren på svensk side, investerer i prosessering av mineraler på Herøya for uttak av sjeldne magnetmetaller som blant annet brukes i vindturbiner, pumper og elmotorer. Men langt mer samarbeid er mulig både i industrien og på myndighetsnivå.

Det etableres nå et belte av batterifabrikker gjennom Norge, Sverige og Finland. Alle satsingene krever en sikker tilgang til en rekke mineraler som inngår i produksjonen av battericeller. I tillegg krever det kvalifisert arbeidskraft, forskning og utvikling for å utvikle en ledende mineral- og prosessindustri knyttet til batterinæringen i Norden som kan konkurrere mot med resten av verden. For etablering av ny mineralvirksomhet er infrastrukturen vesentlig. Derfor bør et nordisk samarbeid innen mineraler også gjennomgå ulike nasjonale infrastrukturprosjekter og vurdere koblinger og muligheter for EU-finansiering for fellesprosjekter innen vei, bane og havneutvikling. Når de nordiske landene alle blir NATO-medlemmer kan infrastrukturen også ha synergieffekter opp mot målsettinger for militær logistikk.

Teknologimiljøene og FoU-miljøene i Sverige og Finland er meget gode. For Norge er det mye å tjene på å samarbeide åpent og tillitsfullt med Sverige og Finland. Fraser Institute rangerer Sverige og Finland blant de mest attraktive beste landene i verden for mineralinvesteringer, mens Norge ligger i den nederste halvparten på deres oversikt. Det må bemerkes at Fraser Institute sin undersøkelse har få respondenter.

En jernbanelinje fra Rovaniemi til Kirkenes (ca 400-500 km lang, hvorav om lag 40 km vil være på norsk side) vil gjøre det mulig å utvikle verdens største utviklede ressurs av platina-gruppe-metaller, Sakatti, og verdens største miljøgiftfrie fosfatressurs, Sokli. Platinametaller og giftfri fosfat er ressurser som i dag domineres kraftig av Russland. Utvikling av disse ressursene uten jernbane fremstår svært vanskelig. Gruvene i Finland kan gi gode muligheter for videreføring i Kristiansand (platinametaller) og Glomfjord/Porsgrunn (fosfat).

En jernbaneforbindelse mellom Finland og Nord-Norge vil dermed kunne gi store muligheter for vekst og utvikling i både nordområdene og andre steder i landet, gitt at Finland bygger ut jernbane på sin side av grensen. Samtidig vil denne kreve betydelige naturinngrep og ha konsekvenser for samisk kultur og reinbeite i disse områdene, spesielt på finsk side. En finsk-norsk arbeidsgruppe utarbeidet en rapport i 2019 som vurderte en mulig jernbaneforbindelse mellom Rovaniemi og Kirkenes. En av konklusjonene var at en arktisk jernbanelinje måtte avvente mens man bedret jernbanekapasiteten sør i Finland. Høyre er positive til at finnene utreder dette videre når det skulle bli aktuelt, i samarbeid med Norge der det er relevant. Det finske NATO-medlemskapet kan være en foranledning for en ny vurdering på finsk side. Det bør også undersøkes nærmere om det er relevante EU-ordninger som kan støtte opp om denne typen initiativ.

Høyre vil

- Inngå et formalisert samarbeid med Sverige og Finland om mineraler, herunder; felles kunnskapsutvikling, koordinering av infrastrukturprosjekter som havner, veier og bane som kan gi økt grenseoverskridende industrisamarbeid, og samarbeid for større bo- og arbeidsregioner på Nordkalotten innen mineralutvinning og industri.
- Vurdere sammen med svenske og finske myndigheter behovet for å utarbeide en oppdatert kost-nytteanalyse av ny grensekryssende infrastruktur for mineralvirksomhet, øvrig industri og militær logistikk, i lys av et nytt sikkerhetspolitisk bilde.

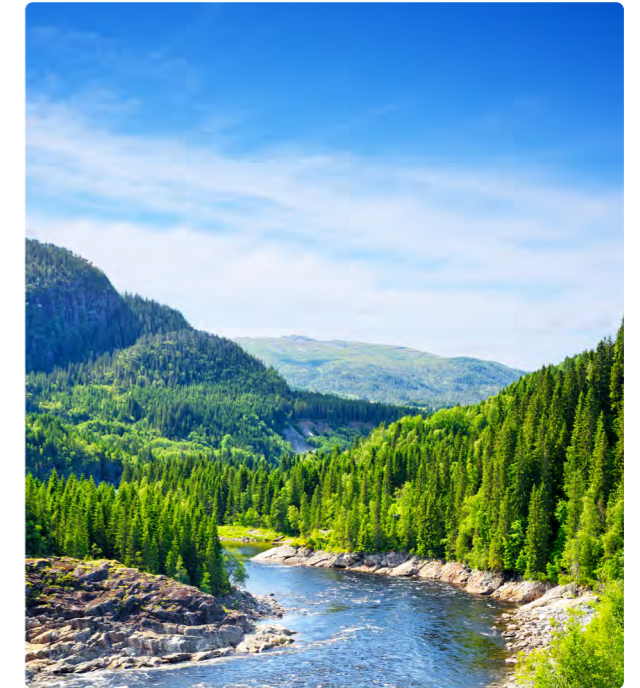
Miljø- og klimaregnskap for mineralvirksomheten

Gruvedrift innebærer naturinngrep og risiko for miljøskader. Strenge miljøkrav, ombruk og mineralgjenvinning, bruk av grønn teknologi og fornybar kraft kan bidra til å minimere utslipp, nødvendig utvinning, inngrep i naturen og lokal forurensing. Høyre mener Norges ambisjon må være å bli verdensledende innen grønn og bærekraftig gruvedrift. Det er positivt at norsk mineralnæring allerede er godt i gang med bærekraftsarbeidet, blant annet gjennom å ta i bruk rapporteringsprogrammet Towards Sustainable Mining (TSM), som innebærer klare forpliktelser om ansvarlig gruvedrift.

Ethvert gruveprosjekt innebærer et fysisk inngrep. I tillegg til steinbrudd, er avgangsmassene av enormt omfang. For landdeponi kan det være snakk om et par kvadratkilometer i flateinnhold og 200 meter i høyde. For en del av deponeringen vil det være avrenning av forurensende stoffer, og behovet for demninger for å holde massene på plass. I en tid hvor natur og naturmangfold er under press må mineralutvinning derfor reduseres til et absolutt minimum utover det som strengt tatt er nødvendig. Materialgjenvinning og ombruk av avgangsmasser er viktig for å redusere naturinngrepene så mye som mulig.

Samtidig er det kostnader ved å ikke hente ut mineraler. Europa leder an i det grønne skiftet i verden. Uten tilgang på langt mer mineraler enn i dag er det ikke mulig å bygge nok fornybar kraft i Europa til å utkonkurrere fossil energi og nå de ambisiøse klimamålene. Hvis Europa ikke klarer å lede an i klimaomstillingen, er det vanskelig å se noen andre som kan ta den rollen.

Miljø- og klimakostnader ved å ikke hente ut mineraler i vår del av verden, innebærer mer utvinning i deler

av verden hvor arbeidsrettigheter ikke respekteres, hvor kull benyttes i kraftkrevende prosesser og hvor miljøstandarder og hensyn til lokalbefolkning er underordnet. Norsk mineralnæring tar inn over seg det grønne skiftet og har flere aktører som setter nye og høyere standarder for bærekraftig gruvedrift, blant annet Rana Gruber i Mo i Rana som snart er klimanøytral.

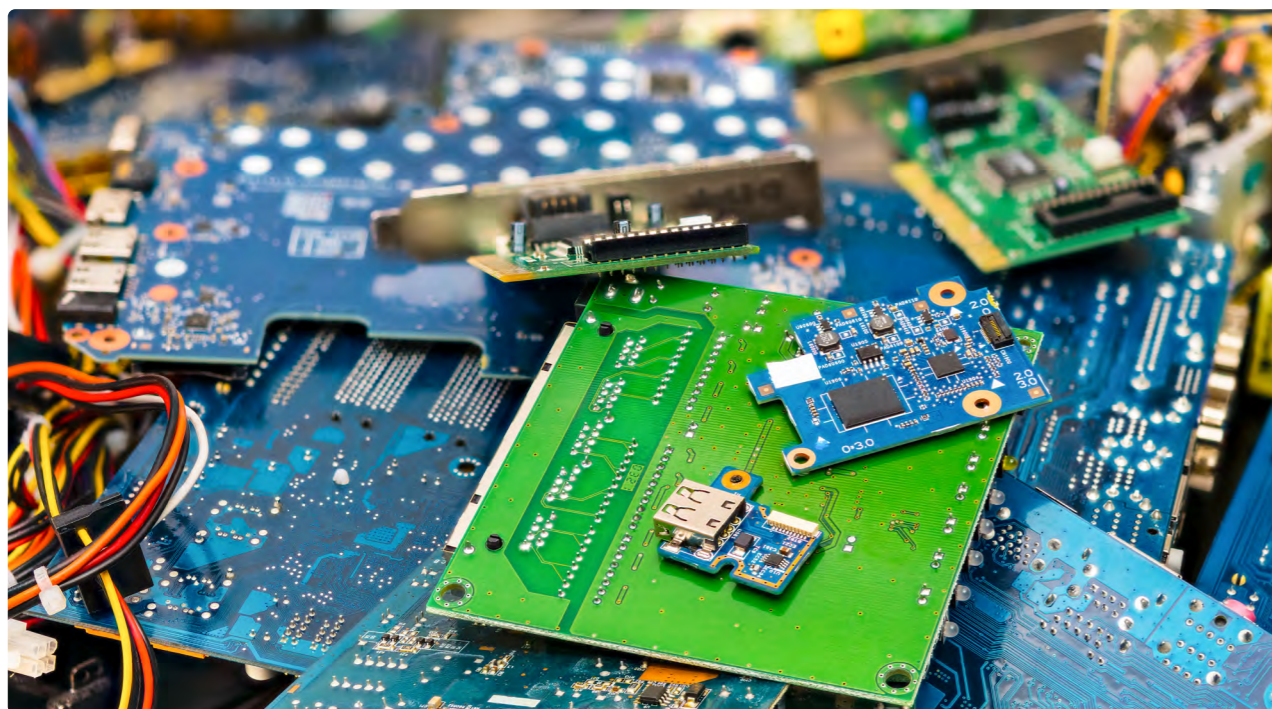
Vi vet at en rask energiomstilling må til for å nå klimamålene. Den største trusselen mot naturmangfoldet i tiden fremover er klimaendringer. Derfor har det også en kostnad å ikke foreta seg noe for et mineralrikt land i Europa. Norge må bidra og sette nye standarder som et land med lange og gode tradisjoner på området.

Høyre vil

- Ha som ambisjon at norsk mineralvirksomhet skal være den mest klima- og miljøvennlige i verden, og utvikle et forpliktende samarbeid mellom myndigheter, industri, miljøorganisasjoner og andre forbrukere og relevante aktører for å nå ambisjonen.
- Innføre krav om klima- og miljøregnskap og bærekraftsrapportering på tvers av verdikjeder i alle ledd og gjennom livssyklusen til mineralene, og utvikle disse i samarbeid med relaterte bransjer og aktører.
- Innføre krav for gruveselskaper i Norge som bygger på internasjonale standarder for bærekraftig mineralvirksomhet, som for eksempel den kanadisk-utviklede standarden Towards Sustainable Mining og Science Based Targets Initiative, for å sikre bedre involvering av lokalsamfunn og høye standarder for klima, miljø og arbeidsforhold.

**Sirkulærøkonomi
for mineraler**

Sirkulærøkonomi – ikke utvinne mer enn vi må

En mer ressurseffektiv og sirkulær økonomi er helt nødvendig om vi skal nå våre klima-, miljø- og bærekraftsmål. Solberg-regjeringen la våren 2021 frem Norges første «Nasjonale strategi for en grønn, sirkulær økonomi». Sirkulærøkonomi defineres som et system hvor ressurser gjenbrukes og holdes i kretsløpet, for å redusere behovet for nye innsatsfaktorer og materialer. Høyre har tidligere i denne stortingsperioden fremmet forslag om mer sirkulærøkonomi. Noen av de konkrete forslagene har dreid seg om tekstiler¹³ og plast, mens andre forslag har handlet om en mer sirkulær bygg- og anleggsbransje med reduserte utslipp¹⁴. Enkelte av tiltakene som har blitt foreslått har relevans også for sirkulærøkonomi for strategisk viktige mineraler og vil følges opp videre av Høyre på Stortinget.

De kommende årene vil «EUs grønne giv» (Faktaboks 3) være et av de viktigste prosjektene for EU. EU anslår at om lag halvparten av klimakuttene i EU vil oppstå ved å gå fra en lineær til en sirkulær økonomi¹⁵. En overgang til sirkulær økonomi er en forutsetning for å oppnå et nullutslippssamfunn, ta bedre vare på naturen og for å redusere tap av biologisk mangfold. Ved å øke bruken av sirkulære materialer kan man også skape en innovativ og konkurransedyktig europeisk og norsk industri, og styrke Norges og Europas forsyningssikkerhet. Norge som EØS-land er godt integrert i EUs indre marked, og Norge er tjent med at det blir felles europeiske regler.

Faktaboks 3 EUs grønne giv

EUs klimapakke «the European Green Deal» er en strategi for grønn vekst som skal sikre et mer bærekraftig og konkurransedyktig Europa. Strategien ble lansert i 2019, og går på tvers av sektorer og politikkområder for å løse utfordringer på klima og miljø. Når det senere ble lansert en pakke (NextGenerationEU Recovery Plan) for å bringe den europeiske økonomien ut av Covid-19 pandemien, ble en tredjedel av pakken forpliktet til «det grønne givet» for å bringe økonomien i en grønnere retning.

Noe av det viktigste innholdet i EUs grønne giv er målet om at EU skal være klimanøytralt innen 2050, og at utslipp skal reduseres med minst 55% innen 2030 sammenlignet med 1990. I tillegg inneholder det rammeverket for flere forordninger for reduserte utslipp fra transportsektoren, økte antall grønne jobber, sikre et grønnere energisystem, sørge for mer energieffektive bygg, ta bedre vare på natur, sikre biologisk mangfold og styrke EUs bidrag til klimahandling globalt.

For å nå de nye målene vedtok EU i 2021 en egen klimalov.

Høyre mener det ikke er noen motsetning mellom vekst i norsk økonomi og klimaomstilling. Nye sirkulære forretningsmodeller og grønne verdikjeder vil være vekstmotoren i norsk økonomi, og bidra til verdiskapning, sysselsetting og eksport i et marked i endring. Innenfor alle sektorer finnes det muligheter for å bruke ressurser mer effektivt. I mange tilfeller vil substitusjon, redusert bruk eller utvikle nye former for å oppnå samme mål være en bedre strategi enn mer kostbar produksjon av materialet. Samtidig vil ofte kostnadsøkninger i råvaremarkeder føre til at man leter etter nye ressurser, og på sikt driver prisene ned igjen. Kostnaden og muligheten for substitusjon er imidlertid ofte bedre på lang sikt enn på kort sikt, og avhenger av tilgjengelig teknologi.

Selv med en teoretisk mulighet for 100 prosent materialgjenvinning, vil det likevel ikke dekke behovet for mer mineraler de neste tiårene. Likevel må vi tilstrebe så mye gjenvinning som mulig. Et hovedprinsipp for Høyre vil være at vi ikke kan akseptere mer mineralutvinning enn det som ikke kan dekkes gjennom den mest ambisiøse politikken for lønnsom og velfungerende sirkulærøkonomi, herunder urban gruvedrift.

Enkelte metaller er også relativt enkle å gjenvinne eller ombruke, slik som kobber. Likevel har produkter med kobber gjerne en lang levetid og behovet er mange ganger høyere enn det som i dag kan gjenvinnes. For andre mineraler vil foredlingen har forandret egenskapene til materialet og det blir dermed vanskeligere å gjenvinne i en ren form. Derfor står forskning, utvikling og innovasjon sentralt for å få mer sirkulærøkonomi knyttet til mineraler. I tillegg må det settes standarder og krav fra myndighetens side som gir et mer velfungerende marked og insentiver for gjenvinning av mineraler og jordarter som det er stor knapphet på. Innovative løsninger kan gjøre mineralutvinningen mer målrettet til de delene av berget som inneholder høyest konsentrasjon av de ønskede mineralene, og på den måten gi mindre avgangsmasser og inngrep. For å få til dette må ofte beste tilgjengelige teknologi benyttes, og det bør vurderes om det er behov for å styrke Forurensningsloven for å ivareta dette. Et eksempel på slike løsninger er det norske gründerfirmaet The Coring Company sine innovative redskap og instrumenter.

Høyre vil

- I samarbeid med mineral- og gjenvinningsbransjen sette måltall for økt gjenvinningsgrad i 2025, 2030, 2035 og 2040 og lage en plan for å nå målene.
- Styrke oppfølgingen og bruken av Forurensningslovens klausul om å benytte best tilgjengelig teknologi for gjenvinning skal benyttes, særlig når det er muligheter for kommersiell sirkulærøkonomi knyttet til mineralutvinning.
- At skjerpede krav til materialgjenvinning og bruk av gjenvunnet materiale innføres forutsigbart og gradvis slik at bransjen har forutsigbarhet til å omstille seg, etter modell fra EUs batteriforordning.
- Vurdere hvordan økt produsentansvar langs mineralverdikjedene kan gi bidra til at produkter og avfall blir gjenvunnet og ombrukt i større grad enn i dag.
- Vurdere å innføre krav om materialgjenvinning av spesifikke kritiske og strategiske råmaterialer i Norge, basert på sårbarhetsanalysen og EUs Handlingsplan for kritiske råmaterialer.
- Sammen med EU sikre at det stilles krav til mer effektiv produktdesign som reduserer mengde material brukt og øker mulighet for materialgjenvinning, resirkulering og ombruk.
- Gjennom en nasjonal handlingsplan for sirkulær økonomi utarbeide en grundig kartlegging og tiltaksplan for potensialet for grønn næringsutvikling fra økt sirkulær utnyttelse av mineralressurser i Norge.
- Vurdere tiltak for bærekraftige mineral- og metallstrømmer lignende Sveriges «Delegationen för cirkulär ekonomi», for eksempel å innføre materialdeklarasjoner for mineralprodukter hvor produktets innhold av kritiske metaller og mineraler synliggjøres, i samordning med EUs sirkulære handlingsplan og med hensyn til enkel bruk og skalerbarhet.
- Vurdere hvordan krav om sirkulære mineraler og metaller i større grad kan inngå i offentlige planverk, konsesjoner og innkjøp, for eksempel ved at miljøvekting i offentlige innkjøp spesifikt verdsetter sirkulære løsninger.

Ombruk av avgangsmasser

Overskuddsmasser og deponibehov er blant de største miljøproblemene med mineralvirksomhet, særlig der det er avrenningsproblematikk. Det er mulig å ombruke langt mer avgangsmasser enn det som gjøres i dag. Utnyttelse til f.eks. byggevarer, vasking og ombruk av metallholdig avgangsmasse, eller tildekning av forurenset sjøbunn som i fjorden utenfor Mo i Rana, kan redusere deponibehovene vesentlig.

Den beste måten å ta i bruk ressursene som finnes i mineralske avgangsmasser, er å bruke dem på nytt i andre prosjekter hvor det er behov for masser. Dette er i mange tilfeller utfordrende å få til fordi massene kan være forurenset, eller ikke ha tilstrekkelig kvalitet til det formålet som de skal brukes til uten videre bearbeiding. En annen utfordring kan være at prosjektene ikke passer sammen tidsmessig.

Ifølge det interdepartementale prosjektet "Tverrsektorielt prosjekt om disponering av jord og stein som ikke er forurenset"¹⁶ er det videre utfordringer knyttet til 1) manglende samlet oversikt over overskuddsmasser, 2) mangel på egnede mottaksanlegg, 3) behov for arealer til mellomlagring av masser, og 4) lite samordnet og oversiktlig regelverk og saksbehandling.

Det er imidlertid flere kommuner som har gått foran for å håndtere masser, øke lokal gjenbruk og minske transport av masser. Bærum kommune har for eksempel laget en felles database for massehåndtering ("Bærum ressursbank"). Sentralt i dette prosjektet var å utvikle et markedsystem for overskuddsmasser, i første omgang med fokus på steinmasser. Samtidig stille de konkrete krav til byggherrene, skaffet oversikt over massemengder, kvaliteter og lokalisering av disse, og sørget for å regulere nok arealer til gjenvinning, lagring og utfylling tidlig i prosjektet.

Utbygging av Ringeriksbanen, E16, E18, Fornebu-banen,

ny vannforsyning til Oslo og nytt vannkraftverk i Asker og Bærum, gir omtrent 21 millioner kubikkmeter overskudd av masser, og Bærum har vist hvordan det er mulig med bedre ressursutnyttelse og økt ombruk av disse massene. Likevel er det mulig å ha bedre ressursutnyttelse av massene. For å unngå unødvendig uttak av jomfruelige masser og mineralsk byggeråstoff for eksempel i bygg- og anleggsprosjekter, vil det være viktig å bruke overskuddsmasser fra gruvedrift, der det er mulig.

Derfor er det et behov for flere regulerte arealer til bruk for materialgjenvinning, rensing og mellomlagring, slik at avgangsmassene kan brukes til nyttige formål på en god måte. Det er behov for å etablere velfungerende markedsplasser for å kunne utnytte avgangsmasser på en bedre måte. Selv om målet bør være størst mulig utnyttelse og ombruk av avgangsmasser, eller tilbakefylling der det er aktuelt, vil det i de fleste tilfeller være behov for noe bruk av deponier av driftsmessige og økonomiske årsaker

Det er viktig for myndighetene å spille på lag med næringen for å komme i mål med bedre utnyttelse av avgangsmasser. Norsk bergindustri har søkt om støtte til et prosjekt for å endre synet på overskuddsmasser fra avfall til ressurs. For å få dette til er det essensielt å få sluttbrukere med på laget. Det må identifiseres og søkes samarbeid mellom de ulike leddene i næringen som kan nyttiggjøre overskuddsmassene. Ved å samarbeide med aktuelle aktører i markedet, kan bruk av overskuddsmasser ikke bare gi et positivt miljøavtrykk ved at vi unngår å deponere massene, men at de også inngår i verdikjeder hvor de erstatter jomfruelige masser og slik gir ytterligere klima- og miljøgevinst. Norske myndigheter bør legge til rette for prosjekter som binder de ulike aktørene i næringskjeden sammen og identifiserer felles interesser for kommersielt gjenbruk.

Høyre vil

- Følge opp anbefalinger og foreslåtte tiltak fra det interdepartementale prosjektet "Tverrsektorielt prosjekt om disponering av jord og stein som ikke er forurenset", herunder tiltak som bidrar til bedre helhetlig forvaltning av mineralressurser og overskuddsmasser.
- Støtte oppunder etablering av digitale markedsplasser for overskuddsmasser, etter modell fra Bærum ressursbank, som for eksempel for ombruk av ikke-farlige avgangsmasser, i samarbeid med aktører i bransjen.
- Legge til rette for mer forskning og utvikling av ny teknologi som kan bidra til mer ombruk og prosessering av avgangsmasser, i samarbeid med næringen.
- Stille større krav til at ombruk, mineralgjenvinning og alternativ bruk av avgangsmasser er en del av forretningsmodellen ved behandling av drifts- og utslippstillatelser.
- Samhandle bedre med private og offentlige aktører for å utnytte overskuddsmasser og deponibehov til f.eks. byggevarer, tildekning av forurenset sjøbunn eller fyllmasse i byggeprosjekter.
- Stille krav i offentlige anbud ombruk av avgangsmasser, der det er relevant og hensiktsmessig.
- Koble virkemiddelapparat og forsknings- og utviklingsmiljøer bedre sammen for å dyrke frem innovasjon i ombruk av avgangsmasser, for eksempel bedre utnyttelse av finstoffet i gruveavfall
- Legge til rette for prosjekter som binder de ulike aktørene i næringskjeden sammen og identifiserer felles interesser for kommersiell ombruk av avgangsmasser, slik Norsk bergindustri har søkt om.
- Vurdere ulike virkemidler for å bidra til kommersiell bruk av avgangsmasser.

Lønnsom urban gruvedrift

Urban gruvedrift er et fellesbegrep for materialgjenvinning av avfall generert spesielt fra bedrifter og husholdninger, altså avfallsressurser generert i urbane områder. Dette kan være alt fra forkastede forbrukerprodukter til revede bygningsmaterialer som kan bli råmaterialer for nye produkter. Spesielt er det mye mineraler i elektrisk og elektronisk avfall, fra såkalte EE-produkter.

Urban gruvedrift handler om å ivareta og utnytte ressursene i avfallet bedre, og på den måten også reduserer behovet for uttak av jomfruelige masser. Brukte mobiltelefoner og kretskort er eksempel på produkter med stort materialgjennvinningspotensial. For å kunne gjenvinne råmaterialer bedre må man også forstå kompleksiteten og samspillet mellom de ulike avfallsstrømmene.

En undersøkelse Norsirk har gjennomført viser at hver og en av oss har to mobiler i skuffen som vi ikke bruker¹⁷. Altså finnes det antagelig over 10 millioner ubrukte mobiltelefoner i norske hjem. En mobiltelefon veier ofte mellom 130 og 150 gram, ergo tilsvarer det mellom 1 300 og 1 500 tonn mobiltelefoner. Per tonn med mobiltelefoner finner man cirka 300 gram gull, tre kilo sølv og 100 gram kobber, samt sjeldne metaller som platina, ruthenium, indium og vismut. Om man skal utvinne 300 gram gull fra en gjennomsnittlig gruve, må man ta ut nærmere 200-250 tonn malm. Sammenligner vi disse størrelsene ser vi hvor stor virkning materialgjenvinning kan ha for å redusere nødvendig utvinning. Hadde vi resirkulert og gjenvunnet gullet fra alle mobiltelefonene i norske skuffer, ville vi kunne redusert utvinningsbehovet med 450 000 tonn. Det tilsvarer omtrent 20-25 lasteskip med stein.

Kretskort er en plastplate som benyttes til montering av elektroniske komponenter, og utgjør en sentral del av mange EE-produkter og inneholder mange kritiske grunnstoffer. De fleste av disse grunnstoffene går i dag tapt, men med bedre forbehandling og mer tilpassede materialgjennvinningsprosesser vil det være mulig å resirkulere mer av for eksempel tantal, germanium og niob.

For å få til mer lønnsom urban gruvedrift, er det flere utfordringer å ta tak i, som for eksempel:

1. Behovet for å effektivt samle inn mer av det elektroniske avfallet og redusere avfall som kommer på avveie
2. Sikre at mer av avfallet gjenvinnes, for eksempel gjennom økte krav til materialgjenvinning av enkelte kritiske mineraler og grunnstoffer
3. Sikre at mer av det resirkulerte EE-avfallet går tilbake inn i europeisk, nordisk og norsk produksjon av produkter, for eksempel batteriproduksjon
4. Stille krav til bruk av resirkulert materiale ved innkjøp

Høyre vil

- Utrede potensialet for urban gruvedrift og basert på dette lage en strategi for hvordan Norge kan bli ledende innen urban gruvedrift.

Materialgjenvinning av sjeldne jordarter og kritiske mineraler

Der kritiske råmateriale i sin primære produksjon nesten utelukkende kommer fra gruver, og fremstilles som biprodukt fra utvinning av andre grunnstoffer, er tilsvarende verdikjeder for fremstilling av sekundære produkter sirkulære, hvor grunnstoffene gjenvinnes i et mest mulig lukket kretsløp.

Den største kilden til sekundære kritiske råstoffer er EE-produkter. En utfordring i dag er at det i regelverket kun er satt et samlet materialgjennvinningskrav på 55 - 85 % på den totale avfallsvekten for ulike EE-produktgrupper. Det betyr at det i stor grad ikke gjenvinnes noe sjeldne jordarter, fordi vekt målet forholdsvis enkelt oppnås ved materialgjenvinning av dominerende materialfraksjoner som jern, aluminium, kobber og plast. For å skille ut kritiske råstoffer trengs det noe mer krevende prosesser, som også gir dårligere lønnsomhet. Det trengs derfor krav og insentiver for å oppnå økt gjenvinning.

For å kunne stille de rette krav og gi virkningsfulle incentiver, trengs det først en kartlegging av kritiske råstoffer for Norge og våre handelspartnere. Deretter kan man sette krav til mer målrettet gjenvinning av de enkelte kritiske mineralene, så man kan hindre at materialer som anses som kritiske havner varig på deponi eller går tapt.

En annen utfordring ved EE-regelverket er hvor stor andel relevante produkter det ikke gjelder. Blant annet EE-avfall fra biler, tog, skip og fly, og utstyr fra petroleumsinnretninger, militært og medisinsk formål. Dette betyr at betydelige avfallsstrømmer med kasserte EE-produkter faller utenom de sentrale behandlingsordningene som er etablert for slikt avfall.

Tyveri av EE-avfall er også et problem. I EU anslås det at langt over 50% av alt EE-avfall havner på avveie eller eksporteres ulovlig. For Norge estimerer Miljødirektoratet at mellom 4 000 - 10 000 tonn EE-avfall

havner på avveie og mye eksporteres ut av landet.

Når det gjelder gjenvinning av metaller kan de aller fleste gjenvinnes. Jern, kobber og aluminium er metallene det gjenvinnes mest av. Andelen som gjenvinnes er naturligvis vesentlig mindre enn det som utvinnes, da det meste som er blitt utvunnet er i bruk.

Ifølge tall fra SSB¹⁸ er ble det det totalt generert 584.000 tonn metallavfall Norge i 2021, hvor 99% går til materialgjenvinning. I tillegg hadde man 145 tonn EE-avfall og 251 tonn kasserte kjøretøy, hvor henholdsvis ca 80 og 90 prosent av avfallet ble levert til gjenvinning. Det blir antydnet at av total mengde metall er andelen jern/stål 75-80 prosent. Selskapet Celsa i Mo i Rana gjenvinner alene ca. 700.000 tonn skrapmetall per år.

Jordens kobberreserver fra malm er anslått til cirka 350 millioner tonn. Det vil si at det er en begrenset ressurs i forhold til forbruket på cirka 10 millioner tonn årlig. Det er derfor viktig å få til mer effektiv gjenbruk av kobber. Rundt 25 prosent av verdens årlige kobberforbruk baseres nå på gjenvunnet metall.

I tillegg er det mulig for mange selskaper å oppnå såkalte "grønne-premium" ved å tilby varer av med lavere avtrykk, fordi bedrifter og forbrukere kan være villige til å betale for å sikre seg bærekraftige varer. I tillegg til mulige besparelser i kjøp av nytvunnet materiale, vil man da kunne få en dobbel økonomisk gevinst for bedriften, i tillegg til samfunnsgevinsten av et mer bærekraftig produkt.

På verdensbasis er en fjerdedel av gullet som er tilgjengelig på markedet resirkulert. Forekomsten av gull i elektronikk er mange ganger høyere enn i gruvene, men på verdensbasis er det kun 20 prosent av 50 millioner tonn el-avfall som resirkuleres årlig.

Høyre vil

- Implementere mål fra EUs Handlingsplan for kritisk råvareforsyning i Europa om minst 15% gjenvinning av hvert kritisk råmateriale og lage en plan for gradvis og forutsigbar opptrapping av målene sammen med relevante næringsaktører.
- Sette inn større innsats mot stjeling og ulovlig eksport av EE-avfall.
- Vurdere muligheter for effektiv import av EE-avfall for å få i gang lønnsomme verdikjeder innen materialgjenvinning.
- Utrede behov for og effekt av flere nasjonale panteordninger på f.eks batterier og EE-avfall.

Tilgang til fornybar kraft og grønn teknologi for klimanøytral og bærekraftig mineralvirksomhet

Høyre mener all ny gruvedrift i Norge skal være mest mulig grønn og bærekraftig.

I tillegg til å bidra med mineraler som trengs for det grønne skiftet, kan en moderne gruve i seg selv være relativt grønn. Ny teknologi muliggjør gruver som gir mindre utslipp i produksjonsprosessene, både av klimagasser og miljøgifter fra kjemikaliebruk. I tillegg vil det av hensyn til naturinngrep kunne være ønskelig å minimere bruk av dagbrudd der det ikke forringer lønnsomheten betydelig.

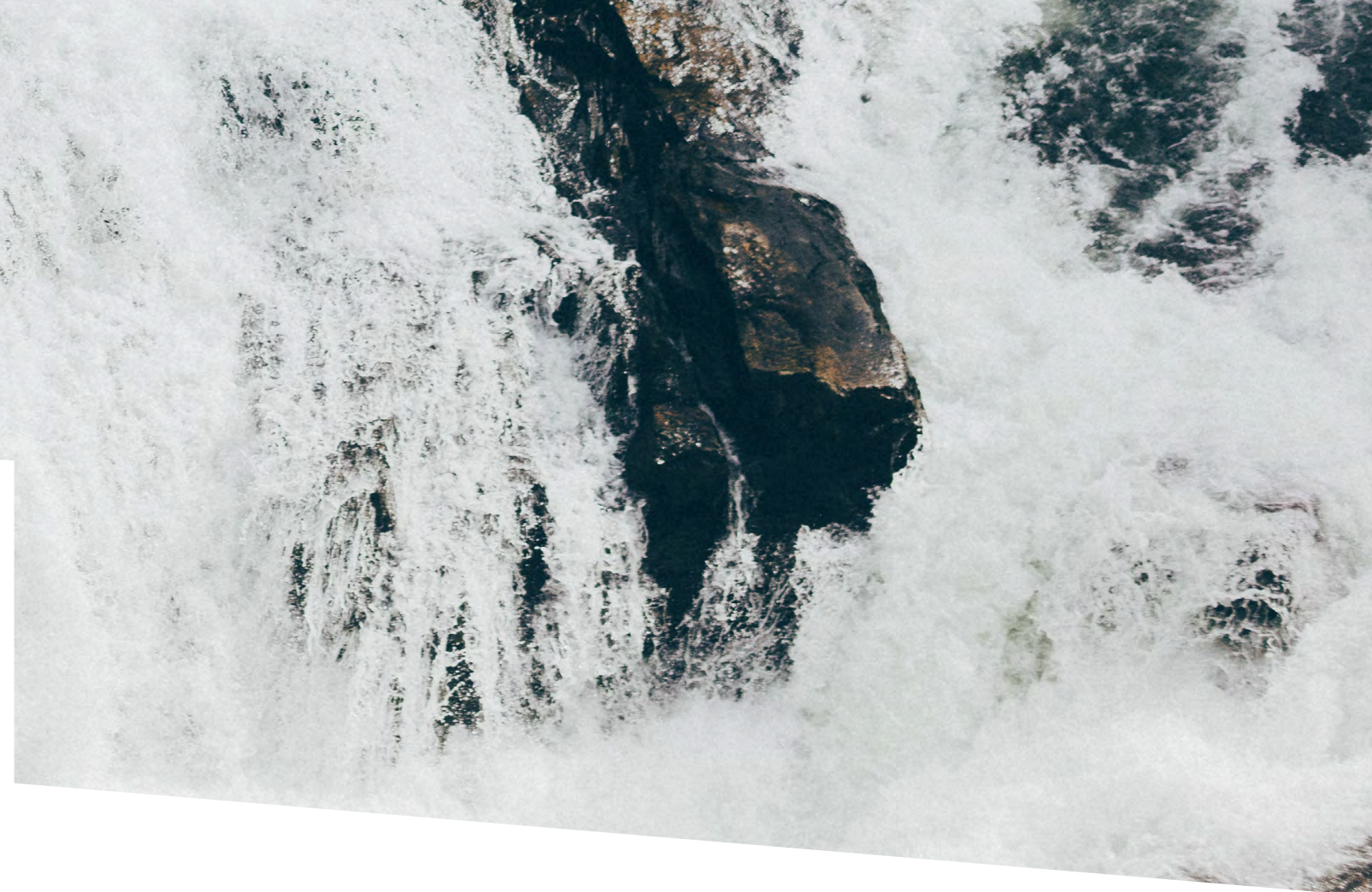
For å kutte klimautslipp er elektrifisering det viktigste enkelt-tiltaket. Allerede fra 2025 er det realistisk å se for seg gruver som er fullt elektrifiserte, gitt rikelig tilgang på kraft. Rana Gruber har annonsert en ambisjon om å bli helelektriske innen 2025, og bli den første jernmalmgruven i verden som har en fossilfri produksjonsprosess. Gruveprosjektet Nussir i Vest-Finnmark har som mål å bli den

første klimanøytrale kobbergruven. Maskin- og utstyrsleverandører som Epiroc har mål om at alle underjordiske maskiner skal kunne være utslippsfrie innen 2025 og alle dagbruddsmaskiner innen 2030, og har samarbeid med andre aktører for å sikre større bruk av bærekraftige materialer som fossilfritt stål og resirkulerbare batterier. En elektrifisert gruve gir også et mye bedre arbeidsmiljø for de som jobber der, spesielt under bakken, da det drastisk reduserer mengden støy og eksosutslipp inne i gruve.

Samtidig krever elektrifisering mer fornybar kraft. Om Rana Gruber skal full-elektrifisere sin produksjon, som i 2020 brukte 98 GWh, tilsvarer det kraft fra et gjennomsnittlige vannkraftverk, eventuelt om lag 1/10 av den totale vindkraftproduksjonen som er søkt konsesjon om på Sjonfjellet i nærheten. Tilgang på fornybar kraft vil i slike tilfeller føre til grønn omstilling for flere bransjer samtidig.

Høyre vil

- Gjennom energipolitikken jobbe for at gruveprosjekter i likhet med annen industri får tilgang på rikelig med fornybar kraft og kan bli klimanøytrale.
- Legge til rette for at alle nye gruver i Norge kan være nullutslippsgruver.
- I større grad utnytte områder som er satt av til mineralvirksomhet til fornybar kraftproduksjon, eksempelvis gjennom solpark- og vindkraftanlegg, og samvirke bedre med annen industrivirksomhet på avsatte arealer.
- Etablere et samarbeidsforum mellom aktører i mineralnæringen og Statnett for bedre samordning av planer for nett, infrastruktur og mulige fremtidige mineralprosjekter.

Sjødeponi

Miljøvirkningene er betydelige enten man velger sjødeponi eller deponi på land. Miljødirektoratet utredet i 2019¹⁹ fordelene og ulempene med et mulig forbud mot sjødeponering av avgangsmasser fra gruvedrift, og konkluderte med at det er ikke mulig på generelt grunnlag å si hvilken form for deponi som gir de minste miljøkonsekvensene.

Sjødeponi og landdeponi fører begge til betydelig arealbeslag hvor alt liv i det området som direkte berøres midlertidig forsvinner, men de har også ulike miljøeffekter ved seg. Ved deponering på land er det risiko for spredning av støv og avrenning og lekkasje

av metaller, samt utfordringer rundt vedlikehold og risiko for eventuelle dambrudd. Ved deponering i sjø eller fjord er det risiko for at metall-partikler sprer seg i vannet og for negativ påvirkning av livet i området rundt. Selv om økosystemene i nærheten vil endres for begge deponityper, går det som regel raskere med re-etablering av dyr og planteliv for sjødeponier enn for landdeponier.

Å gå inn for et absolutt forbud mot sjødeponi kan derfor medføre at man utelukker løsningen som for noen tilfeller vil gi den minste miljøpåvirkningen. Høyre mener det er bedre at den beste løsningen blir vurdert fra prosjekt til prosjekt.

Høyre vil

- Legge til grunn rapporten fra 2019 om sjødeponi og løpende vurdere behovet for en oppdatert vurdering om bruken av sjødeponi, miljøkonsekvenser og mulighet for varig tap av kritiske og strategiske råmaterialer i slike deponier
- Vurdere fra prosjekt til prosjekt om sjødeponi eller landdeponi er den beste løsningen. Høyre mener inntil videre at et absolutt forbud mot sjødeponi kan medføre at man utelukker løsninger som i enkeltprosjekter vil gi den minste miljøpåvirkningen.

Mineralvirksomheten i Norge i dag – og muligheter fremover

Mineralnæringen har hatt jevnt økende salgsv verdier de senere årene, men utvunnet volum har ligget på et stabilt nivå. Prisene på energimineraler, industrimetaller og metallisk malm har økt. Det gjelder særlig salgsv verdi knyttet til eksport. I 2021 ble det solgt mineraler for 12 867 millioner kroner. Hydro, Yara, Elkem og ulike smelteverk, blant annet Alcoa, står for en stor del av prosessering av mineraler i prosessindustrien. Byggeråstoff utgjorde 54,6% av salgsv verdien, og i dette segmentet har det vært en nedgang i både pris og volum. Rogaland og Nordland er fylkene med størst salgsv verdi av mineraler.²⁰

Mineralnæringen er en typisk distriktsnæring og bidrar til sysselsetting over store deler av landet. Næringen sysselsatte 4 436 årsverk i 2021. 3,7% av foretakene i mineralnæringen er utenlandsk eid, men disse står til gjengjeld for 37% av den totale salgsv verdien.

Næringen har kontantstrøm over svært lange tidshorisonter, og det er avgjørende med forutsigbarhet i lovverk, avtalevilkår og rammevilkår fra myndighetene. En barriere er usikkerhet knyttet til godkjenning av reguleringsplaner, utslippstillatelser og driftskonsesjoner. En konsesjonsprosess tar ofte opp til 15 år i dag.

Oppstart av mineralutvinning på land krever at tillatelser behandles av tre ulike myndigheter, og det blir i dag gjort sekvensielt. Raskere saksbehandling gjennom parallell behandling ville redusert behandlingstiden, og bidratt til økt forutsigbarhet for aktørene. Bedre samordning mellom de ulike forvaltningsnivåene innen arealbruk og regulering vil også øke forutsigbarheten.

Eksempler på gruver som er i drift i Norge i dag er Titania AS som henter ut ilmenitt fra et dagbrudd i Sokndal i Rogaland, Rana Gruber i Mo i Rana i Nordland som utvinner blant annet hematitt til stålproduksjon og magnetitt til pulvermetallurgi, og Sibelco Nordic AS i Alta som henter ut og prosesserer mineralet nefelinsyenitt. Elkem utvinner en rekke av mineralene som inngår i deres produksjon av silisiumsrelaterte materialer. I tillegg står Yara, Hydro og Alcoa for viktige verdikjeder for mineralisk kunstgjødsel og aluminium.

Engebø-gruven i nærheten av Førde er en av de største titangruvene i

Norge og skal etter planen komme i produksjon neste år. Både amerikanske Tacora i Sør-Varanger og Nussir ASA utenfor Hammerfest har innhentet de nødvendige tillatelsene for drift og kan komme i gang med utvinning av henholdsvis malm og kobber.

Det er betydelig leteaktivitet og nye prosjekter som kan komme til å søke om konsesjon. Det australske selskapet Kingsrose vil gjøre prøveboringer i Porsanger i Finnmark og i en nedlagt gruve i Ballangen utenfor Narvik. Det planlegges også å gjenoppta gruvedrift i nedlagte gruver i Sulitjelma og Rørvik for utvinning av blant annet kobber og nikkel. Elkem viser interesse for å starte en ny kvartsgruve på Nasafjell i Nordland. Ved Egersund prøveborer Norge Mining for store uttak av titan, vanadium og fosfor, alle på listen over EUs 18 strategisk viktige mineraler.

Det er stort omfang av prosessering av mineraler i Norge. Canadiske Glencore prosesserer mineraler som inngår i den europeiske produksjonen av kobolt, nikkel og kobber, som er viktige for energi- og klimaomstilling. Fem prosent av USAs forbruk av titanium kommer fra det amerikanske selskapet Kronos, som utvinner og prosesserer råstoffer i henholdsvis Agder og Østfold.

Norge er Europas største produsent av naturlig grafitt som blant annet inngår i batteriproduksjon, og Norge

Kilde: NGU: MINERALS FOR THE GREEN ECONOMY

III Mineralutvinning kan gi verdiskaping, jobber og grønn industri i Norge

har en full verdikjede for produksjon av solceller. Blant annet prosesseres råstoff fra North Carolina på Drag i Hamarøy, i regi av The Quartz Company, for å inngå i solcellepanel. Norwegian Crystals i Meløy har nylig hentet inn kapital for storskala produksjon for solceller.

Fensfeltet i Telemark inneholder trolig Europas største kjente forekomster av sjeldne jordarter, og anslås å kunne levere opp mot 30% av EU sitt behov for magnetrelaterte sjeldne jordarter. Magnetrelaterte sjeldne jordarter er av EU ansett som blant de aller mest kritiske og inngår i produksjon av permanentmagneter

for blant annet elektriske motorer i elbiler og vindmøller.

Det er pågående prosjekter for kartlegging og utvikling som i fremtiden kan gi mer kobber, sink, titan, høykvalitets kvarts, sjeldne jordarter, fosfat, vanadium og nikkel. Dette kan potensielt bidra stort til Norges og Europas behov for råstoffer i energiomstillingen og for å skape nye industrielle verdikjeder. Samtidig er det viktig å sikre god nok kunnskap om mineralforekomster i arbeidet med naturvernplaner, for å unngå at mineralforekomster helt eller delvis vernes permanent der det kan unngås.

Høyre vil

- Bidra til tettere nordisk samarbeid innen kartlegging og leting etter mineraler, særlig for mulige forekomster hvor det kan være interesse for grenseoverskridende industrielt samarbeid.
- Sikre at hensyn til mineralforekomster og god nok kunnskap om disse i arbeidet med naturverneplaner ivaretas, for å unngå at strategisk viktige mineralforekomster helt eller delvis vernes permanent.
- Utrede muligheter for å støtte letevirksomhet gjennomført av kommersielle aktører gjennom tilskudd eller refusjon innenfor rammene av virkemiddelapparatet (se punkt om nedenfor under finansiering)
- Økt forskning og utvikling knyttet til muligheter for utvinning, prosessering og utskillelse av thorium, for eksempel fra Fensfeltet.

Kartlegging og leting

Mineralforekomster i Norge er langt mindre kartlagt enn i Sverige og Finland. Mye arbeid har blitt gjort av Norges Geologiske Undersøkelser (NGU) og private aktører de senere årene, men fremdeles er det gjort relativt lite kjerneboring.

Ny teknologi gjør det mulig å utvinne mineraler i områder som tidligere ikke har vært drivverdige, slik LKAB har hatt stor suksess med i Kiruna for sjeldne jordartsmetaller. Leteprosjekter i regi av Nye Sulitjelma, Syd-Varanger og Ballangen er eksempler på dette. Utvidet utvinning i eksisterende gruver minimerer nye areal- og naturinngrep. En grunn til at dette ikke skjer i større grad i Norge i dag er risikoen for å oppdage miljøutfordringer

fra tidligere drift. Om en ny aktør skal inn i en gammel gruve som har vært lagt ned i mange år, har de ikke nødvendigvis kjennskap til hvilke metoder som ble brukt der før og hvilke potensielle problemer som kan dukke opp og som de kan pålegges å måtte håndtere.

Det er også et tankekors at det er satt av mer midler til kartlegging av havbunnsmineraler, som ligger minst ti år frem i tid for utvinning, enn det årlig bevilges til kartlegging på land. I tiden fremover vil det være behov for en mer målrettet kartlegging av mineralressurser som er listet blant EUs strategiske mineraler, og som det kan være kommersiell interesse for.

Høyre vil

- Fortsette styrkingen av NGU og legge til rette for bruk av nyere teknologi for kartlegging av mineralressurser, med mål om at norske mineralforekomster skal være like godt kartlagt som i Sverige og Finland.
- Målrette NGUs arbeid mer inn mot områder og prosjekter hvor det kan være store forekomster av strategisk viktige mineraler og sjeldne jordarter, og hvor det samtidig er godt egnet å drive kommersiell mineralvirksomhet.
- Bidra til kartlegging av mineralforekomster som kan understøtte etableringen av norsk-svensk-finsk batteribelte.
- Vurdere hvordan offentlige myndigheter kan legge til rette for mer leting i nedlagte gruver, for eksempel gjennom å ta et større ansvar for uventede miljøutfordringer fra tidligere drift, særlig for gruver der det er potensial for utvinning av de strategisk viktigste mineralene.

Samordnet plan- og konsesjonsprosess; et reelt hurtigspor

Etter tilbakemelding fra næringsaktørene er den viktigste politiske forutsetningen for mer mineralvirksomhet i Norge en enklere, raskere og mer forutsigbar prosess for å oppnå drifts- og utslippstillatelse.

Det har blitt forsøkt å gjøre noe med dette i flere omganger. Men det tar fremdeles opptil 15 år å komme i gang med ny mineralvirksomhet. Prosessene opp mot kommune, og noen steder reindrift, miljø- og mineraldirektoratene, er for fragmentert og lite samkjørte. Det nytter ikke med et hurtigspor i ett direktorat alene. Samtidig virker det åpenbart at Direktoratet for mineralforvaltning bør få et større ansvar for koordinering.

Det er behov for en veileder som gjør det enkelt for næringen og andre å orientere seg om hva som kreves og hvordan prosessen foregår fra myndighetenes side fra start til slutt. Her kan elementer fra Towards Sustainable Mining-standarden vurderes å bli innarbeidet i både i veileder og prosessen for øvrig.

Dagens lovverk i plan- og bygningsloven, forurensningsloven og mineralloven åpner for parallelbehandling av prosesser, men det skjer likevel i for liten grad. Det bør i både lov- og forskriftsform gjøres endringer og presiseringer som gjør parallelbehandling til standarden, slik figuren under viser. I tillegg bør det settes tidsfrister, eller i det minste standard tidsforløp, for svar som skal gis fra offentlige myndigheter. EU til sammenligning har i sin Handlingsplan for kritiske råmaterialer foreslått at tillatelsesprosessene for strategisk viktige prosjekter ikke skal overstige 24 måneder for utvinningssøknader eller 12 måneder for prosessering og gjenvinningsøknader.

Et reelt hurtigspor innebærer at alle involverte offentlige etater har en oppgått løype for å behandle spørsmål på sine områder, samtidig som andre spørsmål er til behandling og kan påvirke utfallet av saken. Oppstartsmøter vil tidlig kunne gi realistiske forventninger både hos næringsaktører og lokale myndigheter om mengden av utredninger som kreves og arbeid som må legges inn i en prosess for god flyt.

Det er også viktig for næringen at det ikke gis anledning

for flere innsigelser om samme tematikk, noe parallelbehandling også vil redusere risikoen for. Sist, er det viktig politisk at myndighetene holder fast ved vedtak og tillatelser når de er gitt slik at det gir forutsigbarhet for investeringer. Et eksempel er Nordic Mining i Førde som har oppfylt alle krav i henhold til gjeldende regelverk, og omkamper i Stortinget bør da være unødvendig dersom Norge ønsker å være et forutsigbart land som satser på gruvedrift for bidrag til det grønne skiftet.

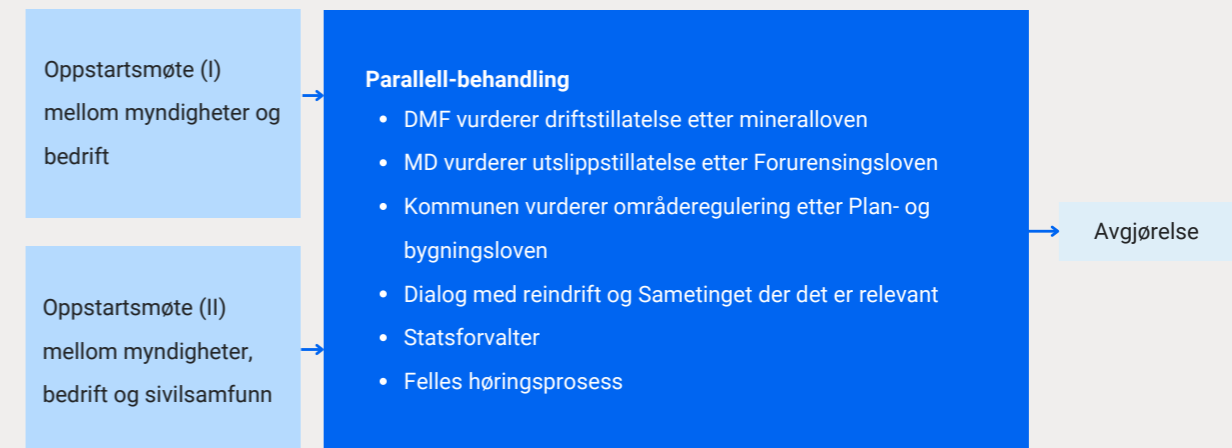
Faktaboks 4 Dagens prosess for å kunne starte mineralutvinning

For å kunne utvinne et mineral eller metall må man ha arealavklaring etter plan- og bygningsloven, driftskonsesjon etter mineralloven og utslippstillatelse etter forurensningsloven. I tillegg legger naturmangfoldloven og vanddirektivet viktige føringer.

Plan- og bygningsloven avklarer tiltakenes arealpåvirkning, samt konsekvenser for miljø og samfunn. Det er viktig for næringen at større tiltak avsettes i kommuneplanens arealdel. Mineraluttak er imidlertid som oftest av en slik karakter at det i tillegg stilles krav til reguleringsplan med konsekvensutredning. Her vurderes forholdet til andre arealinteresser, det utformes reguleringsbestemmelser, tiltaket avgrenses og det gjøres miljøtilpasninger. Kommunen er planmyndighet etter plan- og bygningsloven.

Mineralloven regulerer undersøkelsesrett, utvinningsrett, konsesjon, driftstekniske forhold, sikkerhet og miljø ved mineralutvinning. Et hvert uttak på mer enn 10.000 m³ masse må ha driftskonsesjon etter mineralloven. Driftskonsesjon gis av Direktoratet for mineralforvaltning. Direktoratet har ytret ønske om et rekkefølgekrav slik at arealavklaring etter plan- og bygningsloven er gitt før driftskonsesjonen behandles. Kommunene kan også be Direktoratet for mineralforvaltning om å gjennomføre konsekvensutredninger for dem, men denne muligheten har ikke vært tatt i bruk ennå.

Samordnet plan- og konsesjonsprosess

Høyre vil

- På lignende måte som anbefalt av den kanadiske standarden Towards Sustainable Mining initiere to oppstartsmøter ved prosjekter for ny mineralvirksomhet:
 - Møte mellom bedriften og myndighetssiden representert ved kommunen(e), direktorater, Statsforvalteren og fylkeskommunen. Dette kan være i regi av Planforum, men behøver ikke være det.
 - Møte mellom bedriften, utvalgte offentlige myndigheter, og positivt og negativt berørte i lokalsamfunnet; miljøorganisasjoner, grunneiere, lokalpolitikere, andre bedrifter, og reindrift/Sametinget der det er relevant.
- Gjennomgå behovet for endringer i Forurensningsloven og Plan- og bygningsloven og tilhørende forskrifter for å sikre at regelverk er harmonisert og gir hjemmel for parallelbehandling av konsesjonssøknader.
- Presisere i forskrift at anledningen i Forurensningsloven til parallelbehandling før det er gitt tillatelse av kommune(r) etter Plan- og bygningsloven skal benyttes ved prosjekter for utvinning av strategisk viktige mineraler.
- Gi Direktoratet for mineralforvaltning, som koordinerende myndighet, fullmakt til å sette tidsfrister for enkeltoppgaver gjennom konsesjonsprosessen.
- Utvikle en veileder for konsesjonsprosesser for mineralvirksomhet. Veilederen skal inneholde et tydelig veikart for å oppnå tillatelse for mineralutvinning i Norge og angi forventet tidsbruk for hvert steg av prosessen. Veilederen bør også inneholde informasjon om hvilken dokumentasjon som vanligvis kreves i en konsesjonsprosess.
- Gjennom parallelbehandling opp mot flere lovverk, fjerne mulighet for flere innsigelser på samme tema grunnet overlapp i lovverk eller ulik praksis hos de ulike offentlige instansene. Søkere må slippe å sende samme dokumentasjon flere ganger, det offentlige må være koordinert i hva man ber om.
- Utpeke 2-3 pilotprosjekter for en samordnet plan- og konsesjonsprosess med hurtigspor, hvor et prosjekt på Fensfeltet er ett av dem. Pilotprosjektene skal ha mineralforekomster av strategisk betydning for europeisk autonomi.
- At alle fylker med en viss mineralforekomst utvikler kompetanse på konsesjonsprosesser, og identifiserer sammen med kommunene områder som kan reguleres for lagring og/eller bearbeiding av avgangsmasser.
- I ny minerallov sikre at tiltakshavers "frie leterett" ikke innskrenkes unødvendig, og at det for mineralforekomster av nasjonal strategisk betydning vurderes om listen over Statens mineraler²³ skal utvides.

Finansiering

Mineralvirksomhet krever kontantstrøm over lang tid med svært høy risiko for investeringer i tidlig fase. Både kapital og kunnskap er viktig å tiltrekke seg for å utvikle mer mineralvirksomhet i Norge, både fra etablerte norske aktører og seriøse utenlandske aktører.

Forbedringer av konsesjonsprosessen vil ha stor betydning for at næringen skal kunne tiltrekke seg mer privat finansiering. Naturgitte fortrinn som store forekomster som er godt kartlagt, tilgang på rimelig og ren kraft og god infrastruktur er en fordel i Norge. Industriell kompetanse og kompetent arbeidskraft er også et stort fortrinn.

Likevel ser vi at naboland som Finland har hatt gode resultater av den helstatlige Finnish Minerals Group som investerer i alle faser av gruvedriften. LKAB i Sverige er også statlig eid og utgjør en viktig aktør for å realisere mineralvirksomhet i Sverige med ringvirkninger for øvrig privatdrevet industri.

Virkemiddelapparatet ble styrket under Solberg-regjeringen og ble utvidet med blant annet investeringsfondet Nysnø. Sistnevnte har investert sammen med LKAB i prosessering av mineraler på Herøya. Selv om virkemiddelapparatet er godt innrettet for å bidra til grønn omstilling og ny industri, treffer de samme ordningene sjeldnere utvinning, prosessering og gjenvinning av mineraler som er helt nødvendig

for råvaretilgang for de bedriftene som gjennomfører den grønne omstillingen. Vi risikerer en ketchup-effekt hvor masse ny industri som etableres står uten sikker eller bærekraftig råvaretilgang for sin produksjon. Derfor er det nødvendig å gjennomgå ordninger og institusjoner i virkemiddelapparatet med hensyn til hvordan de treffer mineralvirksomheten. I tillegg er det en utfordring at norske finansinstitusjoner har utdaterte virksomhetsplaner som nedprioriterer gruvedrift som forretningsområde ut fra en misforstått oppfatning av at det ikke er bærekraftig, selv om det grønne skiftet ikke er mulig å gjennomføre uten mer investeringer og lån for mineralvirksomhet i vår del av verden.

For Høyres del stiller vi oss åpne for ulike modeller som kan gi det beste samspillet mellom private aktører og kapital på den ene siden, og støtteordninger og investeringer fra det offentlige på den andre. Spesielt ved etablering og tidlig skalering av næringer kan det være behov for risikoavlastning. Samtidig må man være varsom med å redusere insentivene til å drive effektivt slik at næringer deretter kan stå på egne ben, og ikke være avhengig av støtte fra fellesskapet. Det trengs mer utredning om hva som kan gi det beste samspillet mellom aktører som Innovasjon Norge, Eksfin, Siva og Nysnø for å utløse ny mineralvirksomhet i Norge, eller om det er behov for nye virkemidler. Dette bør sees i sammenheng med finansieringsordninger som utvikles i regi av EU og som Norge kan eller bør ta del i.

Høyre vil

- Utrede hvilke muligheter som finnes for å møte behovet for mer risikoavlastning i en tidligfase av mineralvirksomhet, herunder:
 - Gjennomgå virkemiddelapparatet for grønn omstilling med hensyn til om mineralvirksomhet tilstrekkelig omfattes av dagens ordninger.
 - Vurdere om mandatet til Investinor og Nysnø bør presiseres for å øke anledningen til investeringer i mineralvirksomhet.
 - Vurdere om det i tillegg er behov for et offentlig-privat investeringsselskap særlig for tidligfase utvikling av mineralvirksomhet, og for innovasjon innen materialgjenvinning. Den finske modellen med Finnish Minerals Group kan tjene som foregangseksempel.
- Vurdere hvilke tiltak som kan bidra til at norske banker i større grad ser på lån til mineralvirksomhet i Norge som bærekraftig virksomhet, siden tilgang til Eksfins lånegarantiordninger krever at norske banker benyttes.

Prosessering av mineraler og batteri-produksjon

Norge har allerede en godt utbygd industri for prosessering av mineraler. I forbindelse med batteri- og annen prosessindustri er det potensial for langt mer prosessering av mineraler i Norge og dette vil støtte opp under en sterkere industribygging.

Fortrinnene er mange for prosessering av mineraler i Norge, og disse må forsterkes. Det dreier seg om tilgang på ren og rimelig kraft, infrastruktur som bane, veier, havner og regulerte områder for masser. Norge er langt fremme på materialteknologi og har tung industriell kompetanse og dyktige fagarbeidere.

Videre satsing på forskning og innovasjon blir viktig også i fortsettelsen. Bergen Carbon Solutions har for

eksempel en teknologi for å fremstille kunstig grafitt fra CO₂, som kan gi store muligheter fremover. Det samme kan teknologi fra Safe Rock og andre oppstartsselskaper gi. Kobling av urban gruvedrift, og implementering av sirkulærøkonomi, vil være en fordel for fremtidig industriutvikling for prosessering av mineraler.

I Norden etableres nå et batteribelte med en rekke batterifabrikker i Norge, Finland og Sverige. Disse vil kreve store mengder råstoffer og prosesserte mineraler fra blant annet kobolt, grafitt, magnesium og nikkel. Det er en stor fordel for konkurransekraften i nordisk batteriindustri og mineralnæringen, at det etableres kortreiste verdikjeder for mineraler som inngår i batteriproduksjon. Det vil også gi lavere utslipp.

Høyre vil

- Identifisere muligheter for prosessering av mineraler som kan inngå i en norsk og nordisk batteriindustri.
- Ta initiativ til at staten og næringen går i dialog med relevante kommuner for å sikre at det er muligheter for prosessering av mineraler på arealer der hvor forholdene er gode for dette.
- Sikre at virkemiddelapparatet er riktig innrettet for å støtte viktige nyvinninger og innovasjon, som eksempelvis å lage grafitt av CO₂ eller byggmasse av vasket og prosessert avgangsmasse.
- Lage en strategi i samarbeid med Sverige og Finland for å etablere kortreiste verdikjeder for råstoff og prosesserte mineraler som kan inngå i det nordiske batteribelte, blant annet gjelder det kobolt, grafitt, magnesium og nikkel.

Sjeldne jordarter

Funnet av sjeldne jordarter i Kiruna annonsert 12. Januar 2023 ble mottatt som en verdensnyhet. Dette er positivt. Samtidig er det potensial for lignende funn i Norge, og vi har trolig Europas største forekomster av sjeldne jordarter på Fensfeltet i Telemark.

Aktører som utforsker Fensfeltet står i en spennende utviklingsfase hvor man nærmer seg å påvise funn og omfang etter internasjonale standarder og kan starte prosessen for frem mot utvinning.

Noe EU-finansiering er allerede gitt. Det bør være fullt mulig å etablere et større politisk og finansielt samarbeid i europeisk kontekst om Fensfeltet.

Videre bør Fensfeltet bli en pilot for et reelt hurtigspor slik at mineralpotensialet kan realiseres raskt, helst før 2030.

Videre bør Fensfeltet bli en pilot for et reelt hurtigspor slik at mineralpotensialet kan realiseres raskt.

Høyre vil

- Gjøre Fensfeltet til et pilotprosjekt for et reelt hurtigspor som gir parallellbehandling opp mot ulike lovverk, med sikte mulig oppstart av aktivitet allerede innen 2030 dersom det er kommersiell interesse.
- Fremme Fensfeltet som kandidat til å være europeisk strategisk prosjekt, slik det er definert i EUs Critical Raw Materials Act.
- Legge til rette for helhetlige verdikjeder for permanentmagneter med utgangspunkt i magnetrelaterte sjeldne jordarter.
- Øke kartleggingen av sjeldne jordarter i tilknytning til nedlagte gruver.

Samiske interesser og prosesser med reindriften

Fosen-dommen har satt søkelys på arealprosesser med reindriften og samiske rettighetshavere mer generelt. Både for mineral-, kraft- og nettutbygging i Nord-Norge og deler av Trøndelag er det viktig i prosessene å avklare hensyn med to mål:

- a. Unngå en ny Fosen-sak hvor reindriften og samiske rettighetshavere ikke er tilstrekkelig tatt hensyn til innenfor de folkerettslige forpliktelsene Norge har påtatt seg for å bevare samisk kulturutøvelse.
- a. Raskere komme til konklusjoner i prosesser mellom offentlige myndigheter og samiske rettighetshavere, herunder reindrift og andre næringsaktører.

Prosessene mellom myndigheter, næringsaktører og reindriften tar iblant uforholdsmessig lang tid og bidrar til å forsinke avklaringer med hensyn til utvikling av ny mineralvirksomhet og legger en stor administrativ byrde på næringsutøvende reineiere. Både Sametinget og reindriftdistriktene har pekt på at en større saksbehandlingskapasitet til å støtte dem i konkrete saker ville være positivt. Ofte må reineierne sette seg inn i kompliserte arealsspørsmål ved siden av full næringsvirksomhet. Det er samtidig behov for økt kunnskap hos enkelte lokale, regionale og sentrale myndigheter om reindriftsfaglige og andre samiske forhold.

Kombinasjonen av dette gir prosesser av lengre varighet enn nødvendig og lavere kvalitet i beslutningsgrunnlaget

både juridisk og faglig. Kapasitetsutvikling som kan støtte prosessene opp mot reindriften må bygges opp på alle sider, og støtte seg til samisk kompetanse på området og juridisk ekspertise.

Med prosesser som er faglig og juridisk mer solide vil det også være mulig å forvente raskere avklaringer og å innføre tidsfrister. Dette skal imidlertid ikke ha betydning for utfallet av prosesser, hvor det noen steder vil konkluderes med at reinbeiteområdet må bevares helt, andre steder at det finnes avbøtende tiltak, og andre steder igjen at det er god sameksistens.

En inspirasjonskilde til en bedret prosess konkret for mineralnæringen, kan være det kanadiske Towards Sustainable Mining-standarden for mineralvirksomhet. Den omfatter forpliktelser til å jobbe med myndigheter og lokalsamfunn med sikte på samfunnsutviklingsprogrammer, sysselsetting, forretningsutvikling og andre samfunnsbehov og prioriteringer som kapasitetsbygging. Derav følger også en tidligst mulig involvering av samiske rettighetsinnehavere.

Prosesser om areal til reindriften bør ikke særbehandles for mineralnæringen kontra annen industriaktivitet som krever areal eller kraft- og nettutbygging. Samhandling og sameksistens er viktig å lykkes med siden noen av de mest mineralrike områdene av Norge ligger i områder hvor samiske interesser skal hensyntas. Samtidig er en mineral- og industriutvikling også viktig i disse områdene. Eksempelvis er halvparten av de ansatte ved Elkem i Tana av samisk bakgrunn, og denne industrien gir positive ringvirkninger for hele lokalsamfunnet.

Høyre vil

- Utrede former for kapasitets- og kunnskapsøkning i prosesser knyttet til reindrift, herunder beiteareal, trekkleier, luftings- og kalvingsområder.
- Legge til rette for uavhengig juridisk og reindriftsfaglig rådgivning for å bidra til bedre prosesser og løsninger på arealkonflikter. Denne typen rådgivning bør være tilgjengelig for alle parter for raskere å komme til løsninger innenfor gjeldende lover og regelverk. Dette vil ha overføringsverdi til tilsvarende prosesser knyttet til etablering av nye kraftproduksjon, industri og strømnett.
- Øke kunnskapen blant lokale, regionale og sentrale myndigheter for samiske lokalsamfunns utviklingsbehov, reindriften og andre samiske næringer.
- Sammen med kapasitetsøkning for prosessene sette tidsfrister for å gi svar og å komme til et forhandlingsresultat.
- Bevare det sterke rettsvernet for samers rettigheter og ikke innføre særskilte regler knyttet til mineralnæringen på dette området, utover de forpliktelser som eventuelt følger mineralbransjens egen innføring av internasjonale bærekraftsstandarder som for eksempel Towards Sustainable Mining.

Kompetanse og forskning

Norge har en lang tradisjon med mineralvirksomhet, både i form av gruvedrift og i form av foredling. Industrien vår har i så måte god kompetanse innen hele verdikjeden fra mineralutvinning, -prosessering, separasjon og til metallproduksjon. Våre bedrifter og forskningsmiljøer er også ledende innen materialteknologi.

Det utdannes om lag 150 fagarbeidere innen fjell- og bergverksfaget årlig²¹. Bærekraftig, effektiv og ansvarlig produksjon krever at det utdannes fagfolk og høyt kvalifiserte fagpersoner med kompetanse relevant for norske forekomster, produksjonsforhold, og ikke minst norske etiske og miljømessige standarder.

Flere universiteter og høyskoler tilbyr i dag høyere utdanning innen geofag av ulik karakter. NTNU er derimot den institusjonen i Norge som utdanner master- og doktorgradskandidater innen bergfag spesifikt, med om lag 10 kandidater i året. Det har blitt investert betydelige beløp innen infrastruktur for forskning og utdanning de siste tiårene med laboratorier for bergmekanikk, prosessmineralogi og mineralprosessering. Likevel har bergutdanningen i Norge relativt begrenset antall studenter, og det kreves både feltundervisning og tilgang til nevnte laboratorier.

NGU er i dag et viktig kompetansemiljø innen geologi. Samtidig er det også nødvendig med forskning og utvikling i samarbeid mellom bransjen og det offentlige. Fagmiljøet rundt Sintef er et eksempel på slik samarbeid, som er med på å bringe ny forskning og kunnskap ut i industrien. For å tiltrekke oss kapital i en

internasjonal konkurranse, er det viktig at det regionale og nasjonale virkemiddelapparatet vurderer hvordan man legger til rette for mineralvirksomhet, i tillegg til midler som kan bevilges gjennom EU-systemet.

Stabil tilgang på kompetanse og fagpersoner er forutsetning for både videre utvikling, og ved realisering av flere prosjekter og ny vekst av mineralindustri i Norge vil kompetansebehovet økes. Det vil være behov for både flere fagarbeidere og flere kandidater fra høyere utdanning, og mest det første²². Det vil også være et større behov for personer med kompetanse innen bærekraft og miljø ettersom gruveindustrien jobber med å implementere strengere krav og standarder.

Der kompetanse ikke finnes i Norge i dag vil man sannsynligvis bli nødt til å supplere med kompetanse fra utlandet, enten fra nordiske naboer med betydelig gruveindustri eller fra andre handelspartnere som er store innen mineralvirksomhet. Kompetanse kan i seg selv også bli en kritisk ressurs, da mye gruvedrift i land vi ikke har sikkerhetspolitisk samarbeid med og Europa setter større fokus på selv å produsere kritiske råmetaller gjennom Critical Raw Materials Act.

Ved større satsning på utdanning og kompetanse, forskning og utvikling innen mineralindustrien, bør man vurdere å spisse dette inn mot utvinning og videreforedling av mineraler og råmaterialer som ansees som kritiske eller strategisk viktige for Norge og våre handelspartnere.

Høyre vil

- Opprettholde og videreutvikle geologiske fagmiljøet på master- og doktorgradsnivå, og legge til rette for at disse kan bidra til forskning og utvikling i samarbeid ned næringen.
- Bidra til at fagskoler og annen høyere yrkesfaglig utdanning tilbyr relevant kompetanse innen mineralutvinning og sirkulærøkonomi for mineraler i tråd med næringslivets behov
- Vurdere om forsknings- og innovasjonsvirkemidler bør spisses inn mot utvinning og videreforedling av mineraler og råmaterialer som ansees som kritiske eller strategisk viktige for Norge og våre handelspartnere.
- Støtte forskning, innovasjon og implementering av teknologi som bidrar til at man kan bruke metaller og mineraler mer effektivt, slik at total mengde jomfruelige masser som er nødvendig å utvinne kan reduseres.

Samlet tiltaksliste

Høyre-vil punkter fremmet i Ny mineralstrategi for Norge

I Mineraler – en nødvendighet for sikkerhet, klimaomstilling og økonomi

Betydningen av råvarer sikkerhetspolitisk

- Gjennomføre en sårbarhetsanalyse som identifiserer en liste over mineraler og sjeldne jordarter som er strategisk viktige og kritiske for norsk industri, økonomi, sikkerhet og samfunnsniv, og muligheter for substitusjon og behov for strategiske varelagre.

EU-prosesser – Handlingsplan for kritisk råvareforsyning i Europa (CRMA)

- Basert på en sårbarhetsanalysen og EUs liste over kritiske og strategiske råmaterialer, utføre en mulighetsstudie for kommersialisering av verdikjeder, arbeidsplasser, teknologiutvikling og eksportinntekter basert på norske mineralforekomster
- Ta initiativ til en felles-nordisk analyse av geologiske data i Nord-Europa og synliggjøre potensialet for Norden til å bidra til økt europeisk autonomi og redusert avhengighet av land som vi ikke har sikkerhetspolitisk samarbeid med.
- Ta initiativ til en avtale med EU-kommisjonen om at norske mineraldata hensyntas i EUs mineraloversikter.
- Vurdere å søke medlemskap i EUs IPCEI-ordninger for mineraler.
- Samarbeide med EU gjennom vår tilknytning i EØS-avtalen til utforming av handelspolitiske virkemidler for å beskytte det europeiske markedet mot dumping-tiltak fra andre land og utvikle europeisk produktstandardisering.
- Raskt implementere EUs Handlingsplan for kritisk råvareforsyning i Europa (CRMA) når den er vedtatt i EU og blir vurdert EØS relevant.

USA-ledet arbeidsgruppe

- Aktivt dele data og analyser over norske mineralforekomster og sjeldne jordarter, inkludert potensialet for havbunnsmineraler,

i den amerikansk-ledete arbeidsgruppen The Minerals Security Partnership og den EU-ledete Critical Minerals Club.

- Vurdere endringer i Norfunds mandat for å tillate investeringer i gruveprosjekter i utviklingsland, innenfor strenge bærekraftskriterier.

Potensialet for nordisk samarbeid

- Inngå et formalisert samarbeid med Sverige og Finland om mineraler, herunder; felles kunnskapsutvikling, koordinering av infrastrukturprosjekter som havner, veier og bane som kan gi økt grenseoverskridende industrisamarbeid, og samarbeid for større bo- og arbeidsregioner på Nordkalotten innen mineralutvinning og industri.
- Vurdere behovet for å utarbeide en kost-nytteanalyse av grensekryssende infrastruktur for mineralvirksomhet, øvrig industri og militær logistikk.

II Sirkulærøkonomi og grønnere gruvedrift

Miljø- og klimaregnskap for mineralvirksomheten

- Ha som ambisjon at norsk mineralvirksomhet skal være den mest klima- og miljøvennlige i verden, og utvikle et forpliktende samarbeid mellom myndigheter, industri, miljøorganisasjoner og andre forbrukere og relevante aktører for å nå ambisjonen.
- Innføre krav om klima- og miljøregnskap og bærekraftsrapportering på tvers av verdikjeder i alle ledd og gjennom livssyklusen til mineralene, og utvikle disse i samarbeid med relaterte bransjer og aktører.
- Innføre krav for gruveselskaper i Norge som bygger på internasjonale standarder for bærekraftig mineralvirksomhet, som for eksempel den kanadisk-utviklede standarden Towards Sustainable Mining og Science Based Targets Initiative, for å sikre bedre involvering av lokalsamfunn og høye standarder for klima, miljø og arbeidsforhold.

Sirkulærøkonomi - ikke utvinne mer enn vi må

- I samarbeid med mineral- og

gjenvinningsbransjen sette måltall for økt gjenvinningsgrad i 2025, 2030, 2035 og 2040 og lage en plan for å nå målene.

- Styrke oppfølgingen og bruken av Forurensningslovens klausul om å benytte best tilgjengelig teknologi for gjenvinning skal benyttes, særlig når det er muligheter for kommersiell sirkulærøkonomi knyttet til mineralutvinning.
- At skjerpede krav til materialgjenvinning og bruk av gjenvunnet materiale innføres forutsigbart og gradvis slik at bransjen har forutsigbarhet til å omstille seg, etter modell fra EUs batteriforordning.
- Vurdere hvordan økt produsentansvar langs mineralverdikjedene kan gi bidra til at produkter og avfall blir gjenvunnet og ombrukt i større grad enn i dag.
- Vurdere å innføre krav om materialgjenvinning av spesifikke kritiske og strategiske råmaterialer i Norge, basert på sårbarhetsanalysen og EUs Handlingsplan for kritiske råmaterialer.
- Sammen med EU sikre at det stilles krav til mer effektiv produktdesign som reduserer mengde material brukt og øker mulighet for materialgjenvinning, resirkulering og ombruk.
- Gjennom en nasjonal handlingsplan for sirkulær økonomi utarbeide en grundig kartlegging og tiltaksplan for potensialet for grønn næringsutvikling fra økt sirkulær utnyttelse av mineralressurser i Norge.
- Vurdere tiltak for bærekraftige mineral- og metallstrømmer lignende Sveriges "Delegationen för cirkulär ekonomi", for eksempel å innføre materialdeklarasjoner for mineralprodukter hvor produkters innhold av kritiske metaller og mineraler synliggjøres, i samordning med EUs sirkulære handlingsplan og med hensyn til enkel bruk og skalerbarhet.
- Vurdere hvordan krav om sirkulære mineraler og metaller i større grad kan inngå i offentlige planverk, konsesjoner og innkjøp, for eksempel ved at miljøvekting i offentlige innkjøp spesifikt verdsetter sirkulære løsninger.

Ombruk av avgangsmasser

- Følge opp anbefalinger og foreslåtte

tiltak fra det interdepartementale prosjektet "Tverrsektorielt prosjekt om disponering av jord og stein som ikke er forurenset", herunder tiltak som bidrar til bedre helhetlig forvaltning av mineralressurser og overskuddsmasser.

- Støtte oppunder etablering av digitale markedsplasser for overskuddsmasser, etter modell fra Bærum ressursbank, som for eksempel for ombruk av ikke-farlige avgangsmasser, i samarbeid med aktører i bransjen.
- Legge til rette for mer forskning og utvikling av ny teknologi som kan bidra til mer ombruk og prosessering av avgangsmasser, i samarbeid med næringen.
- Stille større krav til at ombruk, mineralgjenvinning og alternativ bruk av avgangsmasser er en del av forretningsmodellen ved behandling av drifts- og utslippstillatelser.
- Samhandle bedre med private og offentlige aktører for å utnytte overskuddsmasser og deponibehov til f.eks. byggevarer, tildekking av forurenset sjøbunn eller fyllmasse i byggeprosjekter.
- Stille krav i offentlige anbud ombruk av avgangsmasser, der det er relevant og hensiktsmessig.
- Koble virkemiddelapparat og forsknings- og utviklingsmiljøer bedre sammen for å dyrke frem innovasjon i ombruk av avgangsmasser, for eksempel bedre utnyttelse av finstoffet i gruveavfall
- Legge til rette for prosjekter som binder de ulike aktørene i næringskjeden sammen og identifiserer felles interesser for kommersiell ombruk av avgangsmasser, slik Norsk bergindustri har søkt om.
- Vurdere ulike virkemidler for å bidra til kommersiell bruk av avgangsmasser.

Lønnsom urban gruvedrift

- Utrede potensialet for urban gruvedrift og basert på dette lage en strategi for hvordan Norge kan bli ledende innen urban gruvedrift.

Materialgjenvinning av sjeldne jordarter og kritiske mineraler

- Implementere mål fra EUs Handlingsplan for kritisk råvareforsyning i Europa om minst 15% gjenvinning av hvert kritisk råmateriale og lage en plan for gradvis og forutsigbar opptrapping av målene sammen med relevante næringsaktører.
- Sette inn større innsats mot stjeling og ulovlig eksport av EE-avfall.
- Vurdere muligheter for effektiv import av EE-avfall for å få i gang lønnsomme verdikjeder innen materialgjenvinning.
- Utrede behov for og effekt av flere nasjonale panteordninger på f.eks batterier og EE-avfall.

Tilgang til fornybar kraft og grønn teknologi for klimanøytral og bærekraftig mineralvirksomhet

- Sørge for at gruveprosjekter får tilgang på rikelig med fornybar kraft og kan bli klimanøytrale.
- Jobbe for at alle nye gruver i Norge kan være nullutslippsgruver.
- I større grad utnytte områder som er satt av til mineralvirksomhet til fornybar kraftproduksjon, eksempelvis gjennom solpark- og vindkraftanlegg, og samvirke bedre med annen industrivirksomhet på avsatte arealer.
- Etablere et samarbeidsforum mellom aktører i mineralnæringen og Statnett for bedre samordning av planer for nett, infrastruktur og mulige fremtidige mineralprosjekter.

Sjødeponi

- Legge til grunn rapporten fra 2019 om sjødeponi og løpende vurdere behovet for en oppdatert vurdering om bruken av sjødeponi, miljøkonsekvenser og mulighet for varig tap av kritiske og strategiske råmaterialer i slike deponier
- Vurdere fra prosjekt til prosjekt om sjødeponi eller landdeponi er den beste løsningen. Høyre mener inntil videre at et absolutt forbud mot sjødeponi kan medføre at man utelukker løsninger som i enkeltprosjekter vil gi den minste miljøpåvirkningen.

III Mineralutvinning – verdiskaping, jobber og grønn industri i Norge

Mineralvirksomheten i Norge i dag

– og muligheter fremover

- Bidra til tettere nordisk samarbeid innen kartlegging og leting etter mineraler, særlig for mulige forekomster hvor det kan være interesse for grenseoverskridende industrielt samarbeid.
- Sikre at hensyn til mineralforekomster og god nok kunnskap om disse i arbeidet med naturverneplaner ivaretas, for å unngå at strategisk viktige mineralforekomster helt eller delvis vernes permanent.
- Utrede muligheter for å støtte letevirsomhet gjennomført av kommersielle aktører gjennom tilskudd eller refusjon innenfor rammene av virkemiddelapparatet (se punkt om nedenfor under finansiering)
- Økt forskning og utvikling knyttet til muligheter for utvinning, prosessering og utskillelse av thorium, for eksempel fra Fensfeltet.

Kartlegging og leting

- Fortsette styrkingen av NGU og legge til rette for bruk av nyere teknologi for kartlegging av mineralressurser, med mål om at norske mineralforekomster skal være like godt kartlagt som i Sverige og Finland.
- Målrette NGUs arbeid mer inn mot områder og prosjekter hvor det kan være store forekomster av strategisk viktige mineraler og sjeldne jordarter, og hvor det samtidig er godt egnet å drive kommersiell mineralvirksomhet.
- Bidra til kartlegging av mineralforekomster som kan understøtte etableringen av norsk-svensk-finsk batteribelte.
- Vurdere hvordan offentlige myndigheter kan legge til rette for mer leting i nedlagte gruver, for eksempel gjennom å ta et større ansvar for uventede miljøutfordringer fra tidligere drift, særlig for gruver der det er potensial for utvinning av de strategisk viktigste mineralene.

Samordnet plan- og konsesjonsprosess; et reelt hurtigspor

- På lignende måte som anbefalt av den kanadiske standarden Towards Sustainable Mining initiere to oppstartsmøter ved prosjekter for ny mineralvirksomhet:
- Møte mellom bedriften og myndighetssiden

representert ved kommunen(e), direktorater, Statsforvalteren og fylkeskommunen. Dette kan være i regi av Planforum, men behøver ikke være det.

- Møte mellom bedriften, utvalgte offentlige myndigheter, og positivt og negativt berørte i lokalsamfunnet; miljøorganisasjoner, grunneiere, lokalpolitikere, andre bedrifter, og reindrift/Sametinget der det er relevant.
- Gjennomgå behovet for endringer i Forurensingsloven og Plan- og bygningsloven og tilhørende forskrifter for å sikre at regelverk er harmonisert og gir hjemmel for parallellbehandling av konsesjonssøknader.
- Presisere i forskrift at anledningen i Forurensingsloven til parallellbehandling før det er gitt tillatelse av kommune(r) etter Plan- og bygningsloven skal benyttes ved prosjekter for utvinning av strategisk viktige mineraler.
- Gi Direktoratet for mineralforvaltning, som koordinerende myndighet, fullmakt til å sette tidsfrister for enkeltoppgaver gjennom konsesjonsprosessen.
- Utvikle en veileder for konsesjonsprosesser for mineralvirksomhet. Veilederen skal inneholde et tydelig veikart for å oppnå tillatelse for mineralutvinning i Norge og angi forventet tidsbruk for hvert steg av prosessen. Veilederen bør også inneholde informasjon om hvilken dokumentasjon som vanligvis kreves i en konsesjonsprosess.
- Gjennom parallellbehandling opp mot flere lovverk, fjerne mulighet for flere innsigelser på samme tema grunnet overlapp i lovverk eller ulik praksis hos de ulike offentlige instansene. Søkere må slippe å sende samme dokumentasjon flere ganger, det offentlige må være koordinert i hva man ber om.
- Utpeke 2-3 pilotprosjekter for en samordnet plan- og konsesjonsprosess med hurtigspor, hvor et prosjekt på Fensfeltet er ett av dem. Pilotprosjektene skal ha mineralforekomster av strategisk betydning for europeisk autonomi.
- At alle fylker med en viss mineralforekomst utvikler kompetanse på konsesjonsprosesser, og identifiserer

sammen med kommunene områder som kan reguleres for lagring og/eller bearbeiding av avgangsmasser.

- I ny minerallov sikre at tiltakshavers "frie leterett" ikke innskrenkes unødvendig, og at det for mineralforekomster av nasjonal strategisk betydning vurderes om listen over Statens mineraler²⁴ skal utvides.

Finansiering

- Utrede hvilke muligheter som finnes for å møte behovet for mer risikoavlastning i en tidligfase av mineralvirksomhet, herunder:
- Gjennomgå virkemiddelapparatet for grønn omstilling med hensyn til om mineralvirksomhet tilstrekkelig omfattes av dagens ordninger.
- Vurdere om mandatet til Investinor og Nysnø bør presiseres for å øke anledningen til investeringer i mineralvirksomhet.
- Vurdere om det i tillegg er behov for et offentlig-privat investeringsselskap særlig for tidlig-fase utvikling av mineralvirksomhet, og for innovasjon innen materialgjenvinning. Den finske modellen med Finnish Minerals Group kan tjene som foregangseksempel.
- Vurdere hvilke tiltak som kan bidra til at norske banker i større grad ser på lån til mineralvirksomhet i Norge som bærekraftig virksomhet, siden tilgang til Eksfins lånegarantiordninger krever at norske banker benyttes.

Sjeldne jordarter

- Gjøre Fensfeltet til et pilotprosjekt for et reelt hurtigspor som gir parallellbehandling opp mot ulike lovverk, med sikte mulig oppstart av aktivitet allerede innen 2030 dersom det er kommersiell interesse.
- Fremme Fensfeltet som kandidat til å være europeisk strategisk prosjekt, slik det er definert i EUs Critical Raw Materials Act.
- Legge til rette for helhetlige verdikjeder for permanentmagneter med utgangspunkt i magnetrelaterte sjeldne jordarter.
- Øke kartleggingen av sjeldne jordarter i tilknytning til nedlagte gruver.

Prosessering av mineraler og batteri-produksjon

- Identifisere muligheter for prosessering

av mineraler som kan inngå i en norsk og nordisk batteriindustri.

- Ta initiativ til at staten og næringen går i dialog med relevante kommuner for å sikre at det er muligheter for prosessering av mineraler på arealer der hvor forholdene er gode for dette.
- Sikre at virkemiddelapparatet er riktig innrettet for å støtte viktige nyvinninger og innovasjon, som eksempelvis å lage grafitt av CO2 eller byggmasse av vasket og prosessert avgangsmasse.
- Lage en strategi i samarbeid med Sverige og Finland for å etablere kortreiste verdikjeder for råstoff og prosesserte mineraler som kan inngå i det nordiske batteribeltet, blant annet gjelder det kobolt, grafitt, magnesium og nikkel.

Samiske interesser og prosesser med reindriften

- Utrede former for kapasitets- og kunnskapsøkning i prosesser knyttet til reindrift, herunder beiteareal, trekkleier, luftings- og kalvingsområder.
- Legge til rette for uavhengig juridisk og reindrifsfaglig rådgivning for å bidra til bedre prosesser og løsninger på arealkonflikter. Denne typen rådgivning bør være tilgjengelig for alle parter for raskere å komme til løsninger innenfor gjeldende lover og regelverk. Dette vil ha overføringsverdi til tilsvarende prosesser knyttet til etablering av nye kraftproduksjon, industri og strømnett.
- Øke kunnskapen blant lokale, regionale og sentrale myndigheter for samiske lokalsamfunns utviklingsbehov, reindriften og andre samiske næringer.
- Sammen med kapasitetsøkning for prosessene sette tidsfrister for å gi svar og å komme til et forhandlingsresultat.
- Bevare det sterke rettsvernet for samers rettigheter og ikke innføre særskilte regler knyttet til mineralnæringen på dette området, utover de forpliktelser som eventuelt følger mineralbransjens egen innføring av internasjonale bærekraftsstandarder som for eksempel Towards Sustainable Mining.

Kompetanse og forskning

- Opprettholde og videreutvikle det

geologiske fagmiljøet på master- og doktorgradsnivå, og legge til rette for at disse kan bidra til forskning og utvikling i samarbeid med næringen.

- Bidra til at fagskoler og annen høyere yrkesfaglig utdanning tilbyr relevant kompetanse innen mineralutvinning og sirkulærøkonomi for mineraler i tråd med næringslivets behov
- Vurdere om forsknings- og innovasjonsvirkemidler bør spisses inn mot utvinning og videreføring av mineraler og råmaterialer som ansees som kritiske eller strategisk viktige for Norge og våre handelspartnere.
- Støtte forskning, innovasjon og implementering av teknologi som bidrar til at man kan bruke metaller og mineraler mer effektivt, slik at total mengde jomfruelige masser som er nødvendig å utvinne kan reduseres.

Sluttnoter

- 1 https://www.nato.int/cps/uk/natohq/opinions_209237.htm?selectedLocale=uk
- 2 <https://www.iea.org/reports/the-role-of-critical-minerals-in-clean-energy-transitions/executive-summary>
- 3 IEA 2022 World Energy Outlook Special Report: The Role of Critical World Energy Outlook Special Report Minerals in Clean Energy Transitions
- 4 <https://www.ssb.no/statbank/table/08801/>
- 5 <https://atlas.cid.harvard.edu/explore?country=163&queryLevel=location&product=undefined&year=2019&tradeDirection=import&productClass=HS&target=Partner&partner=undefined&startYear=undefined>
- 6 <https://norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:1593571/FULLTEXT02>
- 7 <https://www.hydro.com/en/media/news/2021/european-union-to-impose-antidumping-duties-on-certain-aluminium-flat-rolled-products-from-china/>
- 8 <https://edition.cnn.com/2018/10/30/business/europe-lithium-electric-batteries/index.html>
- 9 https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/STATEMENT_22_5523
- 10 <https://www.mckinsey.com/industries/electric-power-and-natural-gas/our-insights/building-resilient-supply-chains-for-the-european-energy-transition>
- 11 <https://www.nho.no/tema/eos-og-internasjonalt-handel/nho-brussel/artikler/critical-raw-materials-act-crma/>
- 12 <https://www.norfund.no/key-figures/>
- 13 <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Representantforslag/2021-2022/dok8-202122-111s/?all=true>
- 14 <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Representantforslag/2021-2022/dok8-202122-254s/>
- 15 https://ec.europa.eu/environment/circular-economy/pdf/new_circular_economy_action_plan.pdf
- 16 <https://www.miljodirektoratet.no/publikasjoner/2021/september-2021/tverrsektorielt-prosjekt-om-disponering-av-jord-og-stein-som-ikke-er-forurenset/>
- 17 <https://norsirk.no/blog/2022/10/14/53-milliarder-mobiler-bli-kassert-i-ar/>
- 18 <https://www.ssb.no/natur-og-miljo/avfall/statistikk/avfallsregnskapet>
- 19 <https://www.miljodirektoratet.no/globalassets/dokumenter/vann-hav-og-kyst/sjodeponering-gruver-notat240119.pdf>
- 20 https://www.norskbergindustri.no/contentassets/f7c9a710b7c247479525afb91aeca7f4/harde_fakta_-2021.pdf
- 21 <https://www.udir.no/tall-og-forskning/statistikk/statistikk-videregaende-skole/sokere-vgs/sokere-utdanningsprogram/>
- 22 Funn fra en kartlegging av kompetansebehovet for norsk mineralindustri ble gjennomført av NTNUs faggruppe for mineralproduksjon og HMS i 2010 og i 2014, men er senere ikke blitt oppdatert.
- 23 <https://dirmin.no/statens-mineraler>

Bilder brukt med tillatelse fra Rana Gruber, Nordic Mining og Getty Images.

Lær mer om Høyres politikk på
[hoyre.no](https://www.hoyre.no) og i sosiale medier.

Du kan kontakte oss på
hoyre.postmottak@stortinget.no
Telefon: (+47) 23 31 33 45